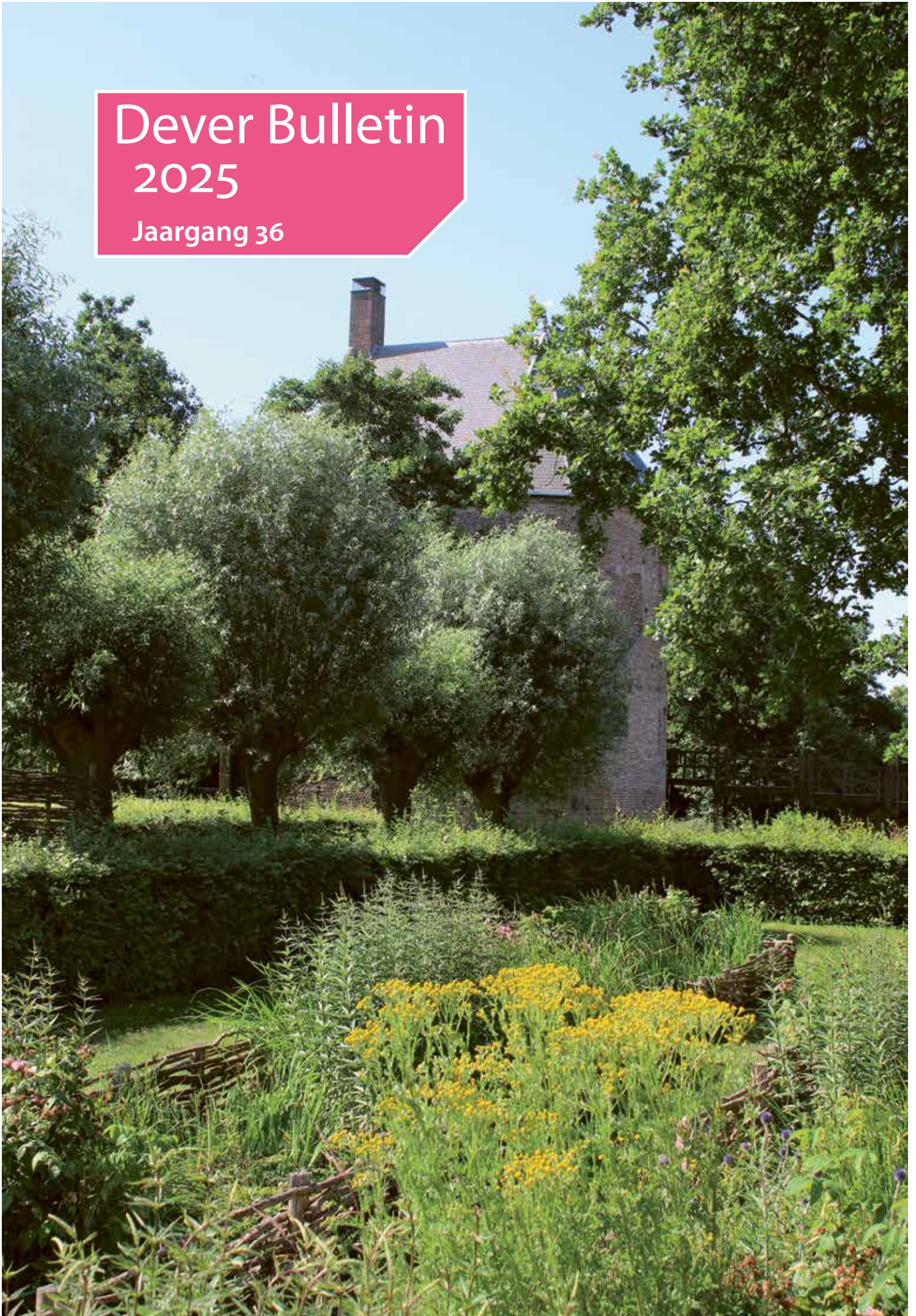

Dever Bulletin 2025

Jaargang 36

Colofon

Deze uitgave is tot stand gekomen onder auspiciën van de Stichting Dever. De uitgave van dit bulletin is mogelijk gemaakt dankzij de financiële bijdragen van de Vrienden van Dever. Mocht u nog geen lid zijn en toch een bijdrage aan de totstandkoming van het Dever Bulletin willen leveren, dan kunt u uw bijdrage overmaken op rekeningnummer

NL42 RABO 0117 2723 96,
t.n.v. Stichting Vrienden van Dever,
Heereweg 349a, 2161 CA Lisse.

Samenstelling bestuur Vriendenstichting

Ignus Maes (voorzitter)
Maurice Beenakker (penningmeester)
Ed Olivier (secretaris)
Gerard Schrama
Marjon van Sluis-Cramer (notuliste)

Samenstelling bestuur Beheerstichting

Ignus Maes (voorzitter)
Ton van den Berg (penningmeester)
Karin van der Laan (secretaris)
Suze Joukes
Hans van Leeuwen (bouwkundig advies)
Fabian Paf

Beheerders

Gerard van Ravenswaaij
Milco Lek (assistent-beheerder)

Dever Bulletin

Redactie Ed Olivier
Vormgeving Gerrie van Adrichem
Druk Clemens TotaalPrinting, Hillegom

Contact

't Huys Dever
Heereweg 349a, 2161 CA Lisse
info@huysdever.nl
vriendenvandeever@gmail.com
Telefoon (0252) 411430

't Huys Dever gezien vanuit de in 2013 aangelegde Tuin der Zinnen.
Foto Ed Olivier

Inhoud

- 3** Jaarverslag van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever en de Stichting Buitenplaats 't Huys Dever 2024-2025
– Het bestuur
- 11** Reinier Dever | 1372
Reinier Dever betrokken bij een oorlog tussen twee Gelderse zussen
– Cees van Biezen
- 18** De tuin van Dever door de eeuwen heen
– Gerard Schrama
- 22** Lakzegels van Gerard en Reinier Dever
– Ignus Maes
- 24** Hoe de heren van Dever verdwenen uit Lisse
– Ed Olivier
- 29** 'Breng de moestuinen weer tot leven'
– Ed Olivier

Jaarverslag

van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever en de Stichting Beheer Buitenplaats 't Huys Dever 2024 – 2025

Het bestuur

IN MEMORIAM

Pierre Delnoij

Op 9 oktober 2024 overleed Peter Josef Hubertus (Pierre) Delnoij op 93-jarige leeftijd. Pierre was in de aanloop naar de restauratie van 't Huys Dever (in 1978) een van de mensen van het eerste uur. Kort nadat Dever in 1973 alvast wind- en waterdicht was gemaakt werd hij lid van de gemeentelijke beheercommissie, onder voorzitterschap van wethouder H. Meulemans-Seelen. In die periode werd hij een van de drijvende krachten achter de restauratie en de openstelling van 't Huys Dever voor het publiek. Pierre is tot 1991 lid gebleven van de beheercommissie van Dever. Daarna zette hij zijn schouders onder een andere grote klus: de restauratie van de Agathakerk in het centrum van Lisse.

Wij wensen zijn kinderen, klein- en achterkleinkinderen veel sterkte toe.

Pierre Delnoij (staand midden) in gesprek met Siem Broersen (staand links) bij de officiële opening van 't Huys Dever in 1978. Op de voorgrond heeft wethouder Hans Meulemans-Seelen een glaasje wijn ingeschonken voor burgemeester A.J. Berends en commissaris van de Koningin, M. Vrolijk.

Noord-Hollands Archief, beeldbank De Boer

Emma Schuurin

Maar liefst vier vorstinnen en een prinses had zij in haar doopnamen: Emma Wilhelmina Juliana Beatrix Irene Schuurin-Schoonewelle. Emma werd dan ook tijdens de Duitse bezetting geboren in Zwartsluis op 2 mei 1941.* Op 26 juni 2025 overleed zij op 84-jarige leeftijd.

Emma was Vriend van Dever en van 1992 tot 2011 ook bestuurslid van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever. Bij haar afscheid ontving zij de Dever-penning. Naast haar werk voor Dever was Emma jarenlang de drijvende kracht achter de organisatie van de jaarlijkse Open Monumentendag. Die wordt nu georganiseerd door het Lissese Comité Open Monumentendag, maar in die eerste jaren – de eerste monumentendag was in 1987 – deed Emma dat min of meer in haar eentje. Altijd opgewekt en positief gestemd, met de focus op haar doel: zoveel mogelijk mensen laten kennismaken met de Lissese monumenten.

We zullen Emma missen! Het Deverbestuur wenst haar man Lieuwe, kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe.

* De vernoeming van leden van het Koninklijk Huis werd in de eerste oorlogsjaren beschouwd als een daad van burgerverzet. De Duitse autoriteiten ergerden zich er zo aan dat de koninklijke voornamen in 1942 officieel werden verboden, net als de 'politiek beladen' namen Franklin (Roosevelt) en Winston (Churchill).

Trudy van Eerden

Op 28 juli 2025 overleed Trudy van der Eerden-Halmans op 85-jarige leeftijd. Trudy (Gertrudis Sophia) werd op 1 maart 1940 geboren in de Brabantse gemeente Ginneken en Bavel. Trudy, getrouwd met Kees, werd een bekende Lisser door haar werk voor het kindertheater Harlekino (vanaf 1970). Sinds 1972 werkte zij als keramiste en gaf zij les vanuit haar atelier in Lisse. In 1992 was Trudy's plek in de gemeentelijke beheercommissie (en later de Beheerstichting) een logische stap. Vooral in de eerste decennia organiseerde zij mede tentoonstellingen en exposities in Dever; geregeld ook met eigen werk.

Wij wensen haar man Kees, dochters Tamara en Theone en de kleinkinderen veel sterkte bij het verlies van hun vrouw, moeder en oma.

Donkere wolken boven Dever

Donkere wolken pakken zich samen boven Dever, nu het Lissese college van burgemeester en wethouders besloten heeft de subsidie aan de Beheerstichting Dever na 2026 stop te zetten. Als de gemeenteraad niet ingrijpt tijdens de begrotingsbehandeling in november, dreigt sluiting van 't Huys Dever in 2027. Het bestuur van de Beheerstichting – die de openstelling en het onderhoud van Dever in 1996 van de gemeente Lisse heeft overgenomen – onderneemt pogingen om het tij te keren.

Onderzoek Drijver en partners

In 2021 heeft de gemeente Lisse het adviesbureau Drijver en partners nota bene nog opdracht gegeven om te onderzoeken wat het beste beheermodel is voor 't Huys Dever. Samenwerking met de stichting Bescal die al vijf sociaal-culturele accommodaties van de gemeente Lisse beheert was destijds een van de opties. Op dat moment was al afgesproken dat de gemeentelijke subsidie van 72.000 euro in drie jaar tijd met vijf procent zou worden verlaagd.

Bouwkundige beperkingen

Het Eindrapport Beheermodel 't Huys Dever gemeente Lisse meldde destijds: 'Het gebouw is door bouwkundige beperkingen lastig rendabel te exploiteren. Dit brengt het kasteel met zich mee: de ruimten zijn relatief klein, de ruimten zijn niet toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking – de toiletvoorziening ligt bijvoorbeeld op

de tweede verdieping en de trappen zijn smal.

Naast de betaalde beheerders (1,16 fte op basis van een 36-urige werkweek) wordt de inzet van bestuur en vrijwilligers door het adviesbureau geraamd op 2.500 uur per jaar.

Toekomstbestendig beheer

'Voor een toekomstbestendig beheer dient 't Huys Dever meer zelfvoorzienend te zijn en zal het voldoende aanloop moeten genereren', concluderen de onderzoekers. 'Het gebouw heeft beperkingen, zoals sanitair, horeca en het aantal gelijktijdig te ontvangen bezoekers. Om deze beperkingen op te lossen is feitelijk een extra gebouw nodig om bijvoorbeeld een cateringfunctie (in de stijl van zeventiende-eeuwse stallen) mogelijk te maken en adequate toiletvoorzieningen. Het voorterrein is daar in potentie voor geschikt, maar dit vereist aanzienlijke investeringen.'

Samenwerking met andere partijen, zoals Bescal is volgens Drijver en Partners interessant als de horeca – bijvoorbeeld toekomstig thee-

huis – kan worden geëxploiteerd en voldoende financiële baten oplevert.

Opzegging

Op 2 april 2025 viel bij het Dever-bestuur de brief op de mat waarin de gemeente Lisse de subsidierelatie met 't Huys Dever opzegt. Dit was op 30 december 2024 aangekondigd en de schriftelijke reactie van het Dever-bestuur hierop is voor kennisgeving aangenomen. „De gemeente Lisse verkeert in zwaar financieel weer en moeilijke keuzes zijn noodzakelijk. In het raadsakkoord Samen voor Lisse 2022-2026 is aan het college de taakstelling opgelegd om het subsidiebeleid te herzien en forse bezuinigingen op dit gebied door te voeren”, aldus het college.

Het college verwijst naar de Stichting Monumentenbezit die de exploitatie van Dever wil overnemen. Later in het overleg blijkt echter dat Monumentenbezit hieraan de voorwaarde verbindt dat er een afkoopsom van 3,5 miljoen euro wordt betaald.

Bezwaar

Dever-voorzitter Ignus Maes maakte van de inspraakmogelijkheid in de raadscommissie gebruik om zijn bezwaren tegen de subsidiestop kenbaar te maken aan de Lissese gemeenteraad. „Als er geen oplossing komt, brengen we de sleutel van Dever op een fluwelen kussentje terug naar de gemeente”, heeft Maes ook al gezegd in een interview met het Leidsch Dagblad.

Tijdens de vergadering van de raadscommissie vonden alle zes fracties dat de Beheerstichting Dever de kans moet krijgen om een reddingsplan te maken voor de middeleeuwse donjon. „Iedereen in Lisse draagt Dever een warm hart toe. We zijn er trots op”, zei Martijn Tibboel (VVD). De andere partijen in de raad vroegen ook creatieve oplossingen om de exploitatie van Dever rond te krijgen.

Op dat moment was alle hoop nog gevestigd op de Stichting Monumentenbezit, de landelijk opererende organisatie die al 32 rijksmonumenten beheert, waaronder Ruïne Teylingen. Deze stichting doet dat op basis van een zogeheten bruidsschatconstructie. In de eerste gesprekken ging de gemeente Lisse zelf uit van een afkoopsom van 500.000 euro, maar om de middeleeuwse donjon volledig open te houden, vraagt Monumentenbezit drie miljoen extra. Toen bleek dat daar van weerszijden geen beweging in te krijgen was, zijn de gesprekken gestaakt.

Kadernota

Raads- en commissieleden hebben 't Huys Dever bezocht om de stand van zaken met het bestuur van de Beheerstichting

te bespreken. En ook wethouder Riet Austie (VVD, cultuur, sport en milieu) zei bereid te zijn tot overleg. In de raadscommissie verklaarde de wethouder zich wel af te vragen of het subsidiëren van 't Huys Dever een gemeentelijke taak is.

Bij de behandeling van de Kadernota – een financiële notitie ter voorbereiding van de begrotingsbehandeling in het najaar – heeft het raadslid John de Bruin (Nieuw Lisse) namens zijn fractie een stemverklaring afgelegd: „Nieuw Lisse constateert dat het proces inzake de ombuigingen/bezuinigingen niet altijd tot een logische volgtijdelijke wijze is verlopen. Dit geldt met name voor de bezuinigingen voor onder andere subsidie in de cultureel-historische sfeer. De fractie van

Nieuw Lisse roept door middel van deze stemverklaring op een constructieve wijze en met een luisterend oor in gesprek te gaan met degenen die hiervan met de gevolgen worden geconfronteerd. Men vraagt hiervan de uitkomsten en de consequenties op de langere termijn in beeld te brengen en dit voor uitvoering met de raad te delen”, aldus de notulen van de gemeenteraad van 3 juli 2025.

Ook CDA-fractievoorzitter Frank Mélotte had kritiek op de bezuiniging die door het college notabene als 'laaghangend fruit' werden gepresenteerd: „Moet er geen rekening gehouden worden met een bruidsschat en is de besparing van 85.000 euro niet een te optimistische opstelling?”, aldus het raadslid.

Natuurwerkdag

Naast de vaste onderhoudsploeg trokken tien deelnemers aan de jaarlijkse Natuurwerkdag zaterdag 2 november ten strijde met zaag en snoeischaar om de wilgen op het Dever-terrein te knotten. Landelijk blijft de Natuurwerkdag een uitgelezen moment om inwoners te betrekken bij de natuur in hun omgeving. Maar liefst

12.091 mensen pakten in totaal 567 klussen aan, zoals insectenhôtels bouwen, bomen planten en takkenrillen maken.

Bij Dever zorgde de beheerder samen met bestuurslid Suze Joukes voor een lunch met soep en broodjes en een drankje voor de vrijwilligers na afloop. Opgeven kan via www.natuurwerkdag.nl.

Foto's in dit jaarverslag zijn – tenzij anders vermeld – van Ton van den Berg, Deen Boogerd, Ed Olivier en uit het Dever archief.

Bouwzaken

In januari is 't Huys Dever altijd gesloten voor onderhoudswerkzaamheden.

Vaste aandachtspunten op de kluslijst zijn altijd het voeg- en metselwerk, vocht en schimmel in de kelder en de pomp die het waterniveau in de slotgracht wat verlaagt, zodat de kelder van Dever niet onder water komt te staan. Dit jaar is de kelder ook geschilderd.

Voor de Lissese brandweer kwam er in februari nog een klusje achteraan. De Dever-vlag op het dak zat al een tijdje vast achter de gevel en de brandweerlieden waren zo aardig om even met de hoogwerker te hulp te schieten.

Dag van het kasteel

Traditiegetrouw zijn er tijdens de Dag van het kasteel – elk jaar op 2e Pinksterdag – middeleeuwse figuren op het terrein van Dever te vinden en demonstraties van oude ambachten te zien. Tijdens de Dag van het Kasteel was er op en rond Huys Dever van alles te doen. De verhalenvertellers, boogschutters, de smid en de bakker namen de aanwezigen mee terug in de tijd en brachten zo de geschiedenis tot leven. Dever telde dit jaar tijdens de Dag van het kasteel ongeveer 800 bezoekers.

Donaties

Dever kreeg in 2024 een cheque van 250 euro uit handen van de Rabobank in het kader van de actie Rabo Clubsupport. De schenking is een financiële bijdrage aan het project 3Dever, de driedimensionale film over de bouwgeschiedenis van 't Huys Dever.

Ton van den Berg, penningmeester van de Beheerstichting nam samen met Bouwe de Vries, vrijwilliger van de tuingroep, in februari 2025 een cheque van 415 euro in ontvangst van het Meerlandenfonds. De donatie van de afvalverwerker en groenbeheerder is bestemd voor accugereedschap in de tuin van Dever.

Archeologische vondsten

Bij de voorbereidende werkzaamheden voor de nieuwe wijk Geestwater in Lisse zijn archeologische vondsten gedaan. Onderzoeksbureau RAAP heeft de afgelopen jaren al meerdere malen archeologisch onderzoek uitgevoerd op de locatie Geestwater, achter 't Huys Dever. Bij een proefsleuvenonderzoek ten oosten van de Ringsloot in 2023 zijn de restanten van een boerderij uit 1620 gevonden. In november 2024 werd bij proefboringen op de plek van een toekomstige waterpartij een prehistorische bijl gevonden.

De houten steel van de bijl is in de loop van de eeuwen vergaan, maar het natuurstenen bijlblad is goed bewaard gebleven. In de proefsleuven vonden de archeologen ook vuursteen en botfragmenten, waaronder visbot. Vervolgonderzoek in februari 2025 leverde bovendien de plattegrond van een primitieve boerderij op.

Prehistorische bijl, in 2024 gevonden.

Toevalstreffer

„Een toevalstreffer“, zei archeoloog Thomas van Cruchten van onderzoeksbureau RAAP. „En ook weer niet, want in deze strook achter de oorspronkelijke strandwal vormden zich in de prehistorie duintoppen en het is logisch dat je daar sporen van bewoning aantreft. Op veel van deze plekken langs de oude Heereweg is het zand afgegraven ten behoeve van de bollenteelt, maar op deze plek is het altijd grasland gebleven.“

In principe worden archeologische vindplaatsen in Nederland met rust gelaten, maar omdat er geen andere plek is voor de noodzakelijke waterpartij en het graafwerk daarvoor dieper gaat dan de bewoningssporen is RAAP eind januari – in opdracht van projectontwikkelaar Amvest – begonnen met de opgraving. In de put zijn resten van een houten huis gevonden, maar ook nog een varkenschedel en een stukje van een elandgewei.

Spoelmachines

Al het zand en veen uit de bijna 3.000 vierkante meter grote put is in grote

Spoelmachines filteren al het zand en veen uit de grote put.

spoelmachines geschept, waarbij plantenresten, vuursteen, aardewerkscherven en botdeeltjes overblijven. „We zitten waarschijnlijk in het overgangsgedebied tussen de Vlaardingencultuur en de Klokbekecultuur, allebei te plaatsen in het neolithicum, zo'n 3.500 tot 2.000 jaar voor Christus“, aldus archeologe Meike Valk.

Het prehistorische materiaal is na afloop overgebracht naar een depot van de provincie Zuid-Holland in Alphen aan den Rijn. Van daaruit worden de vondsten uitgeleend voor tentoonstellingen.

Schoenafdruk

Als kers op de taart vonden de archeologen op de valreep van de opgravingen nog een 5.000 jaar oude schoenafdruk. De met zand

Burgemeester Lies Spruit nam een kijkje bij de archeologische opgraving, met in haar kielzog leerlingen van jenaplanschool De Waterval.

ge vulde afdruk kwam tevoorschijn bij het laagje-voor-laagje afschrapen van de bodem onder de oorspronkelijke veenlaag.

„De schoenafdruk – ongeveer maat 42 – is volkomen uniek voor deze regio”, aldus Thomas van Cruchten. „Voor zover bekend is er uit het derde millennium, tot 3000 v. Chr. alleen een paar voetafdrukken gevonden in Schokland, een eiland in de Noordoostpolder. Maar verder kon ik alleen nog een afdruk uit de latere bronstijd vinden in Heiloo. Ze zijn allebei te zien in musea.”

De schoenafdruk is voorzichtig als blok uitgegraven en overgebracht naar Restaura in Heerlen, een bedrijf dat is gespecialiseerd in restauratie en conservering van archeologische voorwerpen. Daar is het uitgegraven pakket voorzichtig gedroogd en geïmpregneerd met een conserverend middel.

Archeoloog Thomas van Cruchten toont de prehistorische schoenafdruk.

Collectie weer compleet

Ignus Maes en
Adri de Roon van De Zwarte Tulp

Het zoekgeraakte bord. Meld alstublieft bij het bestuur als u het ergens tegenkomt.

Museum De Zwarte Tulp en 't Huys Dever hebben dit jaar schoon schip gemaakt voor wat betreft de museumstukken die door Dever in bruikleen zijn afgestaan aan De Zwarte Tulp. Collectiebeheerder Adri de Roon en Dever-voorzitter Ignus Maes dronken een kopje koffie op de goede afloop.

Onder andere een kelkglas, een vuurtestje van roodbakkerd aardewerk, enkele munten en een neolithische vuistbijl die bij opgravingen rond Dever zijn gevonden zijn weer aan de Dever-collectie toegevoegd.

De vuistbijl - in de jaren zestig tussen Dever en de westkant van de Ringsloot gevonden – dateert uit de jonge steentijd, 2.300 jaar voor Christus. Het was de eerste vondst uit deze prehistorische periode in het gebied tussen Medemblik en Den Haag.

Eén uitgeleend museumstuk van Dever bleek onvindbaar: een zogeheten Faience bord met bloemmotieven. Het bord is voorzien van een blauwe Chinese beschildering, het heeft een platte bodem en tinglazuur, een van de belangrijkste kenmerken van Delfts aardewerk. Mocht u het ooit op een veiling of in een andere archeologische collectie tegenkomen; het is van Dever!

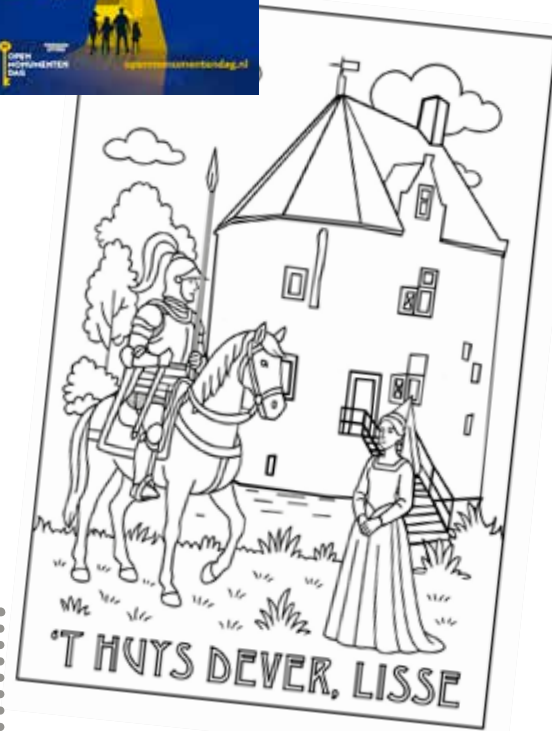
Open monumentendag en kleurwedstrijd

Open Monumentendag op 13 september 2025 stond dit jaar wat ons betreft in het teken van 650 jaar Dever. Landelijk stond de schijnwerper op het thema Erfgoed en architectuur. De slogan 'Gebouw(d) om te blijven' benadrukt de waarde van de verscheidenheid aan historische gebouwen die ons land verrijken en nodigt uit om na te denken over de toekomst van dit erfgoed. Architectuur is meer dan bakstenen en beton. Het weerspiegelt onze identiteit, toont de ambities van het verleden en biedt een venster op wat komen gaat.

De nieuwe Lissese burgemeester Jasper Nieuwenhuizen opende open monumentendag 's morgens in Uitvaart-

centrum Bollenstreek, één van de 127 (!) monumenten in Lisse.

Op het Dever-terrein bezochten honderden belangstellenden de kasteelfair. Sommige bezoekers kwamen speciaal voor een broodje uit de houtgestookte oven van Dever. De organisatie van Open Monumentendag had muzikale intermezzo's geregeld en onze huiscateraar zorgde voor een hapje en een drankje. Voor kinderen was er een kleurwedstrijd om het 650-jarig bestaan van Dever mee te vieren. Alle kinderen die hun kleurplaat op Open Monumentendag inleverden kregen een prijsje van Dever-beheerder Gerard van Ravenswaaij.

Glaszegel

Naar aanleiding van de publicatie in het vorige Dever Bulletin (35/2024) kwam in het Amsterdams Historisch Museum nog een glaszegel met de beeltenis van Stadhouder Willem III tevoorschijn. De verdikking in het gezicht kan wijzen op een kromme neus, die kenmerkend is voor Willem III. De bijbehorende Duitse decanteerfles uit 1670 is identiek aan het exemplaar dat bij Dever is opgegraven.

Ook de Amsterdamse fles is geblazen in het Duitse Holstein. Helder groen glas. Ingestoken bodem. Bolvormig lichaam, overgaand in slanke hals met glasdraad. Licht uitbuigende rand met kurk. Op het lichaam een gestempeld glaszegel met het portret van stadhouder Willem III op jonge leeftijd en het randschrift: VIVAT. DE. PRINCE. VAN ORAN- GIEN/. Het zegel heeft betrekking op Willem III (1650-1702), stadhouder van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en koning van Engeland.

Decanteerfles met glaszegel met de beeltenis van Willem III.

Amsterdams museum, inv.nr. KA 14275

Sponsors

Dever heeft een vaste kern van 175 tot 200 donateurs die van levensbelang zijn voor het werk van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever. Dat geldt in de dagelijkse praktijk zeker ook voor de steun van hoveniersbedrijf Van Dijk, onder andere voor het onkruidvrij houden van de parkeerplaats. Markant Accountancy helpt het bestuur van de Beheerstichting met de financiële verslaglegging. Communicatiebureau Pluslive tekent voor het up-to-date houden van de website van Dever.

Entree

De toegangsprijs voor een bezoek aan Dever is 4,50 euro voor bezoekers vanaf 12 jaar. Kinderen hebben gratis toegang. Ook voor leden van de Vrienden van Dever en inwoners van Lisse blijft 't Huys Dever gratis toegankelijk. ▶

Stand van zaken medio augustus 2025 met betrekking tot de gemeentelijke jaarlijkse bijdrage aan de Beheerstichting

Stichting HuBeMa helpt met schrijven van een plan voor Dever

Het is duidelijk dat door de opzegging van de subsidie-relatie door de gemeente er niet op hoeft te worden gerekend dat de subsidie zoals de afgelopen ruim 25 jaar verstrekt, ongewijzigd wordt voortgezet. De bezuiniging van €85.000 is 'ingeboekt' zo heet het in de beraadslagingen bij het vaststellen van de kadernota in mei 2025.

De Stichting Beheer Buitenplaats 't Huys Dever kortweg de Beheerstichting ziet het niet alleen met lede ogen aan, maar ook als een ontkenning van het vele werk dat het bestuur samen met alle vrijwilligers in het afgelopen tijdperk heeft gedaan. En dat betreft niet alleen het vele tuinonderhoud, om slechts één aspect specifiek te noemen. Tal van werkzaamheden en activiteiten worden belangeloos door vrijwilligers gedaan.

Daarbij dient in ogenschouw te worden genomen dat de gemeente Lisse zelf destijds, bij de verzelfstandiging van het Huys Dever en het onderbrengen in de Beheerstichting, de eis heeft gesteld om het Huys Dever 11 maanden per jaar 5 dagen per week open te stellen. Die voorwaarde was natuurlijk ergens op gebaseerd. En dan zou nu ineens niks meer hoeven of moeten.

Ravijnjaar

De discussie over de subsidie van Dever vond plaats in het kader van het naderend 'Ravijnjaar'. Een verwachte alarmerende korting op de bijdrage door de Rijksoverheid aan de gemeenten met ingang van 2026 maakte dat bij de gemeente alle zeilen moesten worden bijgezet. Inmiddels weten we dat de soep (van die korting) niet zo heet gegeten wordt als dat die werd opgediend; maar ja, het proces is op gang gebracht en wie stopt het?

Uit het in opdracht van de gemeente Lisse in 2021 ingesteld onderzoek is gebleken dat Dever niet zomaar zichzelf financieel kan bedruipen. Het door de gemeente geopperde alternatief van het onderbrengen bij Stichting Monumentenbezit is evenmin een realistische mogelijkheid gebleken.

Door enkele betrokken gemeenteraadsleden is er uitdrukkelijk op aangedrongen dat de Beheerstichting met 'een plan' komt. Dat wordt gevraagd aan een bestuur dat meent dat in de afgelopen decennia reeds het beste beentje is voorgezet. En ook zonder dat er oog lijkt te zijn voor hetgeen is bereikt en in stand wordt gehouden. Bij een object waarvan vaststaat dat het niet zomaar zich kan bedruipen.

Zonder plan stevent het Huys Dever af op een ravijn. Zoveel lijkt duidelijk. Hoe verder?

HuBeMa

Vanuit het bestuur van Stichting HuBeMa is aangeboden om te helpen bij het schrijven van een plan. Juist omdat 'geen plan' tot een rampscenario kan leiden.

Voor de goede orde: Stichting HuBeMa is de contractspartij geweest bij de verwerving van de gronden voor en achter het terrein van het Huys Dever, dus het bollenland aan de voorzijde (aankoop 2018) en het weiland naast de boerderij Heereweg 351 (aankoop 2022).

Dit alles met het oog op de mogelijkheid om in de (verdere toekomst) de terreinen van het Huys Dever te vergroten. En voorts het verhinderen dat op die terreinen andere -wellicht Dever onwelgevalige- bestemmingen/activiteiten ontplooid zullen worden.

Eind juli hebben enkele bestuursleden van beide stichtingen (Beheerstichting en Stichting HuBeMa) met elkaar overlegd en informatie uitgewisseld.

Thans wordt geschreven aan een plan met degelijke onderbouwing om voor tenminste 6 jaar (dus tot en met 2031) het beheer en de exploitatie van het Huys Dever veilig te stellen, waarbij de gemeente Lisse ook jaarlijks een bijdrage betaalt.

Het wordt nog een spannend najaar. Wordt vervolgd.

15 augustus 2025

Gerard Schrama – *bestuurslid Stichting HuBeMa en Vriendenstichting Dever*

Reactie Beheerstichting Dever

Het bestuur van de Beheerstichting juicht het toe dat er een plan in de maak is om de toekomst van 't Huys Dever veilig te stellen. Uiteraard ligt de eindverantwoordelijkheid voor de exploitatie

van Dever bij de Beheerstichting en de gemeente Lisse, want die hebben een contract met elkaar. Wij waren ook al akkoord gegaan met het gezamenlijk schrijven van een plan met de Stichting

Monumentenbezit. Deze stichting heeft echter aangegeven geen plan te willen uitwerken, als er geen toezegging komt van de overdracht van 't Huys Dever (inclusief flinke bruidsschat). ■

Reinier Dever betrokken bij een oorlog tussen twee Gelderse zussen

Dat de halfzusjes Mechteld en Marie van Gelre het met elkaar aan de stok kregen was niet

iets waar Reinier Dever zich per se mee zou moeten bemoeien. De zussen werden gesteund door twee invloedrijke, rivaliserende families: de Heeckerens en de Bronckhorsten. Maar het verstandshuwelijk dat Mechteld in 1372 snel sloot met de jonge Jan van Blois maakte de Eerste Gelderse Successieoorlog (1371-1379) ook een zaak van diens leenman Reinier d'Ever.

Cees van Biezen

Het hertogdom Gelre in het midden van de veertiende eeuw. Gebieden die toebehoorden aan Mechtild van Gelre (Huissen, Linn, Orsoy, Schinnen en Maaseik) zijn rood gemarkeerd.

Kaart uit *Geldern-Atlas* (2003), Irmgard Hantsche, ontwerp Harald Krähe

In feite ontbrandde deze oorlog al met de Gelderse broederstrijd in de periode 1350-1361, tussen de oudste broer Reinoud III – een wat weifelende en trage man (1333-1371) gesteund door de Heeckerens – en de jongste, Eduard – een doorzettende energieke jongeman (1336-1371) gesteund door de Bronckhorsten en in feite zijn moeder Eleonora. Zij waren beiden zonen van Reinoud II van Gelre (circa 1295-1343). Een hertog die zijn tweede vrouw Eleonora (1318-1355), zus van Eduard III van Engeland, op een niet te nette manier bejegende, waarop zij de profetie uitsprak dat na haar zonen geen rechte afstamming meer zou volgen. En kwam dit uit?

Na veel getouwtrek over de huwelijkskeuze van Reinoud III, waarbij hertog Jan van Brabant, Willem IV van Holland, koning Eduard III van Engeland en de markgraaf van Gulik betrokken waren, werd uiteindelijk Maria van Brabant zijn echtgenote. Daarmee werd onder Reinoud III het Engelse kamp in de Honderdjarige Oorlog (1337-1453) min of meer ingeruild voor het Franse. Maar Eduard, het jongste broertje was er ook nog.

De broedertwist tussen Reinoud III en Eduard vond zijn einde met de slag om Tiel op 25 mei 1361 – Sint Urbanusdag – gewonnen door Eduard. Reinoud

raakte nu in gevangenschap van zijn broer Eduard voor de komende tien jaar (1361-1371). Eduard werd ingehuldigd als hertog.

Noodlot

Doch het noodlot sloeg toe na de gewonnen slag van Baesweiler op Timotheus- en Simphorianusdag (22 augustus) 1371 vlakbij Aken door de hertog van Gulik. Mede door de groteske hulp van Eduard van Gelre, die zich na een dringend verzoek vanuit Gulik op zijn huwelijksfeest met Catharina van Beieren in 's-Gravenhage snel wegspoedde richting het strijdgebied. Met een verscontingent ridders en knapen onder het luidkeels roepen van de kreet 'Gelre, Gelre' betraden zij het slagveld en overrompelden zij de Brabanders, die zich al

winnaars dachten van de bijna verslagen Gulikers. Het werd voor de Gulikers op het randje een roemrijke en glorieuze overwinning en voor de Brabanders op het randje een troosteloos verlies. Vele edelen, ridders en soldaten werden gevangengenomen en zelfs de hertog van Brabant, Wenceslas (1337-1383) moest zich in gevangenschap begeven. Hij werd opgesloten in de burcht Nideggen aan de Ruhr.

Hier vraagt Baesweiler enige uitleg. Een slag waar onze Reinier Dever ook aan deelgenomen heeft in de 'Motte' (indeling van groepen) van Willem van Brederode, heer van Waalwijk (circa 1346-1389), aan de zijde van de Brabanders. Deze heren wachtte dus ook een gevangenschap. De hertog van Brabant Wenceslas was door zijn broer keizer Karel IV (1316-

1378) aangesteld als rijksvicaris met de opdracht om aan het hoofd van overige vorsten en heren aan de rooftochten van de 'Linfars', ontslagen soldaten, die tijdens de rustpose van een bestand tijdens de honderdjarige oorlog plunderden en roofden, een halt toe te roepen. Er was een verbond van landvrede gesloten om op de openbare wegen ten behoeve van handeldrijvende kooplieden en reizigers het vrije verkeer te herstellen en te handhaven. De Gulikers, die ook het handvest van het verbond hadden ondertekend, lieten de 'Linfars' ongestoord hun gang gaan. Dus was Wenceslas verplicht op te treden.

Wat was het noodlot? Pal na de slag van Baesweiler (22 augustus 1371) stierf een van de broers. Eduard was op 24 augustus 1371 aan de gevolgen van

.....

REINIER DEVER

Om Reinier Dever de plaats te geven die hij verdient in de Nederlandse geschiedenis zijn Folkert van de Veen en Cees van Biezen in 2019 begonnen aan een literatuur- en bronnenonderzoek naar Reinier d'Ever. Wat weten we nu eigenlijk van hem?, is de centrale vraag. Hij was getrouwd met Janne van Leyenburg en had drie kinderen. Een dochter van wie wij de naam niet weten, stierf in of voor 1417. Zij was getrouwd met een van Haeften. Na de dood van Reinier erfde haar zoon Gysbert van Haeften Huys Dever. Reinier is meerdere keren op Pruisentocht geweest en hij heeft tegen de Friezen gevochten.

.....

Anno 1371, Hertog Eduard van Gelre wordt te Baesweiler 'verraderlijk doodgeschoten'. Door Johannes Hinderikus Egenberger (1837-1897), Amsterdams Museum (in depot)

Reinoud III in kasteel Nijenbeek met bewakers. Uit familietijdschrift *Eigen Haard*

Mechteld van Gelre, ca. 1570. Arras, Bibliothèque municipale, 0944.2 (0266), fol. 41r

een wond, veroorzaakt door een pijl, uit het leven gerukt.

Nu kwam Reinoud III, die ondertussen de laatste jaren had doorgebracht in een kamer van kasteel Nijenbeek, gelegen buiten Voorst, weer in beeld.* Hij had zich tijdens het doden van de tijd tonnetjerond gegeten, zodat hij niet meer door de deur paste. Er moesten dus verlossers aan te pas komen om hem uit zijn gevangenis te laten schommelen. De deur moest opengebroken worden.

Even is Reinoud nog hertog geweest, maar na drie maanden op Sint Barbara (december 1371) legde ook hij het loodje. De profetie van Eleonora kwam uit: geen Wassenbergs meer. „De tijd zal komen dat de Gelderschen onzen scheiding met heete tranen zullen beweenen, wanneer men geen vorst van ons bloed meer hebben zal.”

Halfzusjes

Nu kwamen de halfzusjes, de dochters van Reinoud II's eerste vrouw Sophia Berthout in beeld. Er ontbrandde een successiestrijd tussen Mechteld (1324-1385), de oudste, reeds achter in de veertig maar kinderloos na twee huwelijken en Maria (?-1397), moeder van een zevenjarige zontje Willem van de hertog Willem II van Gulik (1327-1393). Maria had dus een mannelijke opvolger. De oorlog brak los: „Hierof quam groot oorlogh ende ongeval in Ghelrelant, dat duerde seven jaer lang” en hiermede ook de twisten tussen de twee machtige groepen ede-

len, de Heeckerens en de Bronkhorsten.

In heel middeleeuws Europa lagen edelen met elkaar overhoop. Denkend aan het Hollandse: de hoekse en kabeljauwse twisten. Een oorlog die een geweldige mobiliteit teweegbracht. Gigantische aantallen manschappen werden op de been gebracht. De strijd-bare macht, bestaande uit bisschoppen, graven, baronnen, ridders, knapen, boogschutters en voetvolk – ongeveer 8.000 tot 9.000 man – maar ook de hele keukenbrigade, de paardenknechten, de timmerlieden voor de belegeringswerktuigen en al die mensen die voor het reilen en zeilen van deze meute moesten zorgen.

Denk daarbij aan de drukte op de rivieren – de belangrijkste verkeersaders met de bevoorradingsschepen – en de zanderige ongeplaveide wegen met de paarden en karren, zo af en toe nog een geplaveide oude romeinse weg met kinderhoofdjes. Van deze oorlog bestaat een heel uitgebreide rekening, *De tocht van Jan van Blois om Gelre 1371-1372*.

Steun

Mechteld werd onder andere gesteund door de Heeckerens, de bisschop van Utrecht Arnold van Hoorne, graaf van Kleef Adolf van der Mark en Reinoud van Brederode, een bekende en vriend van Reinier Dever. Maria vond haar steun bij

Belangrijke verbindingen waren in de veertiende eeuw vaak niet meer dat een holle weg (l) of hessenweg (r), niet veel meer dan een karrenspoor. Foto's Museum Lunteren

de Bronkhorsten en nog een hele lijst Gelderse ridders.

Doch heel opvallend was wel het derde huwelijk van Mechteld van Gelre (circa 48 jaar oud) met de jonge Jan van Blois (circa 30 jaar oud), een machtig heer in het Hollandse en Franse. Het snel geregelde verstandshuwelijk werd mede gearrangeerd door de bisschop van Utrecht en Reinoud van Brederode. Jan is nog heel edel naar Quesnoy afgereisd om hertog Albrecht op de hoogte te brengen van de plannen, maar deze reageerde niet adequaat en was niet vastberaden, hetgeen tot een weder koele verstandhouding leidde. Eerlijk gezegd vond Jan dat een hertogshoed hem gezien zijn afkomst wel paste, hoewel hij door de dood van zijn broer Lodewijk in 1372 ook graaf van Blois in Frankrijk geworden was. Het huwelijk werd op 14 februari 1372 met veel luister te Arnhem voltrokken – „des voiscr. saterdag na vastelauonde reet mijn hère tot aernem daerre mervrouwen van gelre besliep” – en Jan was hertog. Voor ons is het belangrijk dat we zien hoe Reinier, een leenman van Jan van Blois, hierbij betrokken raakte.

Dagvaart

Als eerste komen we Reinier tegen in de rekening van Jan van Blois van 25 december 1371-25 dec 1372.

Op „donredaghes (29 jan.) en vridaghes (30 jan. 1372) hilden 't Scoenhoven dachvaert des biscops lude van Utrecht, hertogh Aelbrecht en mer vrouwe van Cleve (Mechteld van Gelre nog voor het huwelijk)...her Philips van Pollanen...die heer van Ghenepe (Reinoud van Brederode)...de heer van Merwede (Daniel), her Reinier Dever... her Claes van Merwede.”

Het is duidelijk dat hier in feite voor elkaar bekende edele ridders aan de dagvaart deelnamen. Heel opvallend dat we hier onze Reinier tegenkomen, hij zou volgens de geschiedschrijving nog gevangen zitten na de slag van Baesweiler, 22 augustus 1371. Doch de fiere

ridder is naar mijn mening vervroegd uit gevangenschap vrijgekomen tegelijkertijd met zijn medestrijders en zijn uit het Brabantse invloedrijke verwanten Jan I en Jan II van Polanen.

Nu werd het pas echt spannend. De strijd begon echt.

„Des Sonndaghes (21 februari rekening houdend met het schrikkeljaar 22 februari 1372) na grote Vastelavont (dinsdag 10 februari 1372) voerseid als men singhet het Reminiscere (tweede zondag na vastelavond 22 februari 1372) reet mijn here met sinen hoep van Utrecht na den eten tot Ghelre waert.”

Beleg

„Dinxdags (24 februari 1372) na reminiscere bereet miin here van Gelre (Jan van Blois) dat huus tot Groensfoerde in den avond, daer he voor bleef eer hijt becractighde tot des naesten Sonndaghes toe...”

Het beleg duurde vijf dagen tot 29 februari voordat de belegerden zich gewonnen gaven. Als we de rekeningen echt helemaal uitpluizen dan vraagt zo'n onderneming toch heel wat organisatie. De nodige edelen brachten met hun manschappen toch de nodige LXXXVIII

Het slot Grunsfort op een historische kaart van Gelderland uit de 18e eeuw.

Uit *Echo's* 1999 3.1, C. Burgsteyn, Oud Renkum

glavien (88) bijeen voor het beleg. Een 'glavie' bestond uit ongeveer veertien man. Voorziening van alle noodzakelijke middelen van allerlei aard vroeg dus om logistieke vaardigheid.

Ook openden Wageningen en Arnhem hun poorten en stonden als Heeckerense bolwerken snel aan de zijde van Jan van Blois en Mechteld van Gelre. In Arnhem zijn Jan en Mechteld ingehuldigd als hertog en hertogin van Gelre op 24 februari. Eveneens vielen de kastelen Groot Hell of Heel en Aller – nu Oldenaller in de regio van het huidige Putten. Het Veluwe begon aan de zijde van Mechteld te geraken. Op 29 februari trok men richting kasteel Cannenburg bij Vaassen.

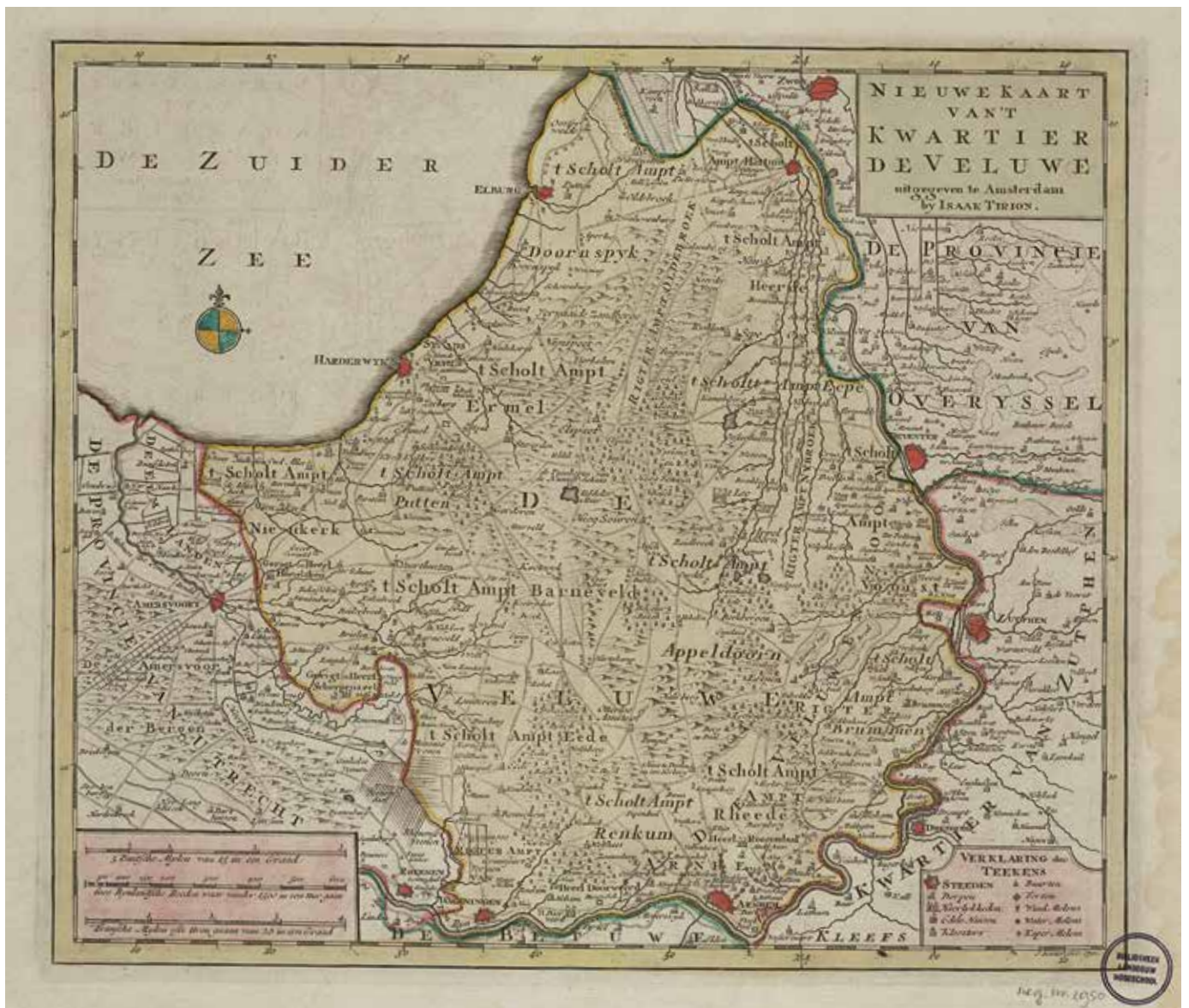
Beleg van Kasteel Cannenburg 29 februari - 8 maart 1372 (zondag-maandag): „Item siin coste die miin here van Gelre voer den huse te Cannenburch dede, dat hi bestalde (belegde)des sonndaghes als men singhet Oculi (derde zondag na Vastelavond 10 februari 1372 schrikkeljaar) ende bleef daer voer tot des anderen manendaghes daer naest volgende dats een termin van VIII VIII vollen daghen...”

Het Kasteel Cannenburg te Vaassen werd ook veroverd door een grote overmacht van edele heren ridders met hun talrijke glaveien. De oorlogshandelingen liepen tot nu toe voorspoedig en succesvol. De Veluwe raakte bijna geheel onder controle. Men trok nu verder naar Nijenbeek.

Beleg van het Kasteel Nijenbeec 8-17 maart 1372 (maandag-woensdag):

„Dit siin coste gedhaen vor Nijenbeec daer miin here quam des Manendaghes VIII daghe in Meerte rechte voert alse hi van Cannenborch sciede dat hi ghewonnen had en duerde daer tot Woensdaghes toe XVII daghe in Meerte dats een termijn van IX daghe...”

Het beleg van Nijenbeek verliep echter niet zoals verwacht. Het verzet te Nijenbeek was groot en Jan van Blois moest hier Jan van der Ese achterlaten om de belegering voort te zetten met

Nieuwe kaart van 't Kwartier De Veluwe, 1741 Auteur J. Keizer / Uitgever I. Tirion, Amsterdam / Wageningen University & Research, Library, Special Collections, RCT.0564

Noordzijde van het slot Nijenbeek in 2009. <https://mijngelderland.nl>

een gedeelte van de manschappen (goeder lude).

„Ende tis te weten dat Jan vander Eze in dat Blochuys vor Nyenbeec ghelaten wert in provanchen tot des hertoghen bevelen.“ Hij, hertog Jan, zelf reed richting Harderwijk „Item was die hertoghe van Ghelre ghereden van Nyenbeec met een deel goeder lude tot Herderwiic, om die stat te eyschen...“

Echter werd in maart 1372 ook Zaltbommel ingenomen. In juni vond de slag bij Heerwaarden plaats en deze werd gewonnen door de Heeckerens. Ook Tiel werd op 26 juni door Heeckerense ridder Gozewijn van Varik veroverd. Sint Bonifatiusdag 20 juni:

„Dit siin daghelixe coste, die min here van Gelre dede vor den huse te Trogheliin (het tolhuis), dat men Lobeed heet, dat bereden

Kasteel Tolhuis bij Lobith, 1635. Wikipedia / Geheugen van Nederland

wart des Saterdages op Sinte Bonifaesdach van een deel siinre goeder lude... ende duerde dit besit (beleg) van des Saterdages vorscreven tot des Sonnedagees na den eten XX dage in junio dats 1 termin van 15 ½ daghe..."

De tol bij Lobith was wel een heel grote inkomstenbron zoals alle tollin in het Gelderse. De twintigste juni treffen we heer Jan en 'sinen goeden luden', waar we onze Reinier onder mogen scharen, 's avonds te 'Huessen' aan (Huissen nabij Arnhem).

Tevens werd er om Geldern een beleg geslagen dat zestien weken duurde, echter zonder succes. En Venlo werd eind 1372 ingenomen. Na een glorieuze beginfase begon de strijd tussen de Heeckerens en de Bronckhorsten evenwichtiger te worden. Door wederzijdse vijandelijkheden verwisselden vele veroveringen steeds van partij. Zelfs Arnhem werd eind juni door de Bronckhorsten ingenomen.

Rondom 20 juni 1372 zien we ook keizer Karel IV zich met een machtig leger richting Aken begeven om op te trekken tegen het Hertogdom Gulik. Hij was wel verplicht om zijn broer Wenceslas in zijn beroerde positie te hulp te schieten. De belediging kon niet geaccepteerd worden. Het onrecht dat zijn rijksvicaris is aangedaan, is een geweldsdelict tegen het keizerlijke gezag, hetgeen op een juiste manier gewroken moest worden.

Tevens stond er nu een grote legermacht aan Brabantse zijde klaar om keizer Karel bij te staan. Het was duidelijk wat de plannen van Karel waren: het Gullikerland binnenvallen. Zij moesten gestraft worden. Het leek een groot voordeel te zijn voor Jan en Mechteld om in de gunst van de keizer te komen. De Hertog van Gulik moest zich toch achter de oren gaan krabben om 's keizers ongenade te vrezin en de Rijksban over zich heen te krijgen. Alhoewel, hij had gigantisch veel onderhandelingsmateriaal, vele belangrijke edelen en de broer van de keizer. Daarbij kon hij rekenen op

Gelre in de middeleeuwen, met daarin delen van Limburg en Duitsland. De plaatsen Wassenberg en Geldern liggen nu in Duitsland. Wikimedia Commons

veel Gelderse en Gulikse edelen. Als met de onderhandelingen de kwestie opgelost zou worden, zou veel bloedvergieten kunnen worden voorkomen.

Albrecht van Beieren

Hier zien we hertog Albrecht van Beieren met meerdere belangrijke edelen en enkele bisschoppen en aartsbisschoppen een grote rol spelen als bemiddelaar in de onderhandelingen tussen de keizer en de hertog van Gulik. De hertog greep zijn kans en kwam in het reine met de keizer, die 180 graden draaide. In Aken werd op 25 juni 1372 beslist, na grondig overleg en zogenaamde onderdanigheid aan het keizerlijk gezag, dat de gevangenen – met hertog Wenceslas voorop – zonder enig losgeld werden vrijgelaten. Alzo besloot de keizer het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen te belenen aan Willem, de zoon van de hertog van Gulik en Maria van Gelre en dus naaste mannelijke bloedverwant. Kort daarna werd het huwelijk geregeld tussen Willem van Gulik en Catharina van Beieren (eens verloofd met Eduard van Gelre), de dochter van Albrecht van Beieren. Dus een pril huwelijk in het Gelderse en Gulikse.

Deze samenloop van omstandigheden op 22-25 juni 1372 zetten Jan van Blois aan het denken. Het bracht hem ertoe met een groot gezelschap een bezoek te brengen aan keizer Karel IV te Aken.

„Des Vridaghes (25 juni 1372) na Sente Jansdach Baptiste (‘Johannes de doper 24 juni’)

Noot

* Zie ook het artikel ‘Nijenbeek tot Voorst’, *Dever Bulletin* 25/2014 p. 30 e.v.

P.S.

In verband met het schrikkeljaar 1372 kan er nog weleens een dag verschil zitten in de tekst. Omdat het jaar in vele regio’s in de middeleeuwen op verschillende datums een aanvang neemt.

Literatuur

- *Kroniek van Johannes de Beke tot 1430*
- *Croniken van den Stichte van Utrecht ende van Hollant*, Rgp grote serie 180
- *Chronica von der hilliger Stat von Coellen*

Wenceslas (1337-1383) – de gevangenneming van deze graaf, halfbroer van keizer Karel IV, maakte het verschil in de successieoorlog tussen Mechteld en Maria. De keizer had hierdoor namelijk geen andere keus dan zich in 1372 in het strijdgewoel te mengen en zijn broer te ontzetten.

Museum Thyssen-Bornemisza, Madrid / Wikimedia, schilder onbekend

reet miin here van Gelre van Wagheninghen om voert tAken te riden bi den keijser. Om seker sinen lande van Gelre ruerende, met hem ...“

Dan volgt er een hele lijst edelen met zelfs de bisschop van Utrecht, hetgeen er uitziet als een hele zware delegatie. Jan van Blois was zwaar geschokt door deze draai van de keizer en trachtte Karel zijn beslissing te doen heroverwegen. Via Uedem in het land van de hertog van Cleve waar zij zaterdag (26 juni 1372) overnachtten aan het hof van de hertog reden zij zondag (27 juni 1372) over ‘Leuic’ (Lin-

nich, Louerich?) naar Aken. Helaas was keizer Karel niet meer van zijn standpunt af te brengen. Langzamerhand zag Jan zag in dat het pleit was beslist en begon hij zich terug te trekken uit deze voor hem uitzichtloze oorlog. Omstreeks 12 juli 1372 zien we hem weer te Schoonhoven verblijven. Mechteld heeft de oorlog met haar bondgenoten nog tot 1379 voortgezet, maar in 1379 heeft zij de strijd ook moeten staken. Onze Reinier heeft zich vermoedelijk ook met zijn leenheer naar het Hollandse begeven na een maandenlange strijd in het Gelderse. ■

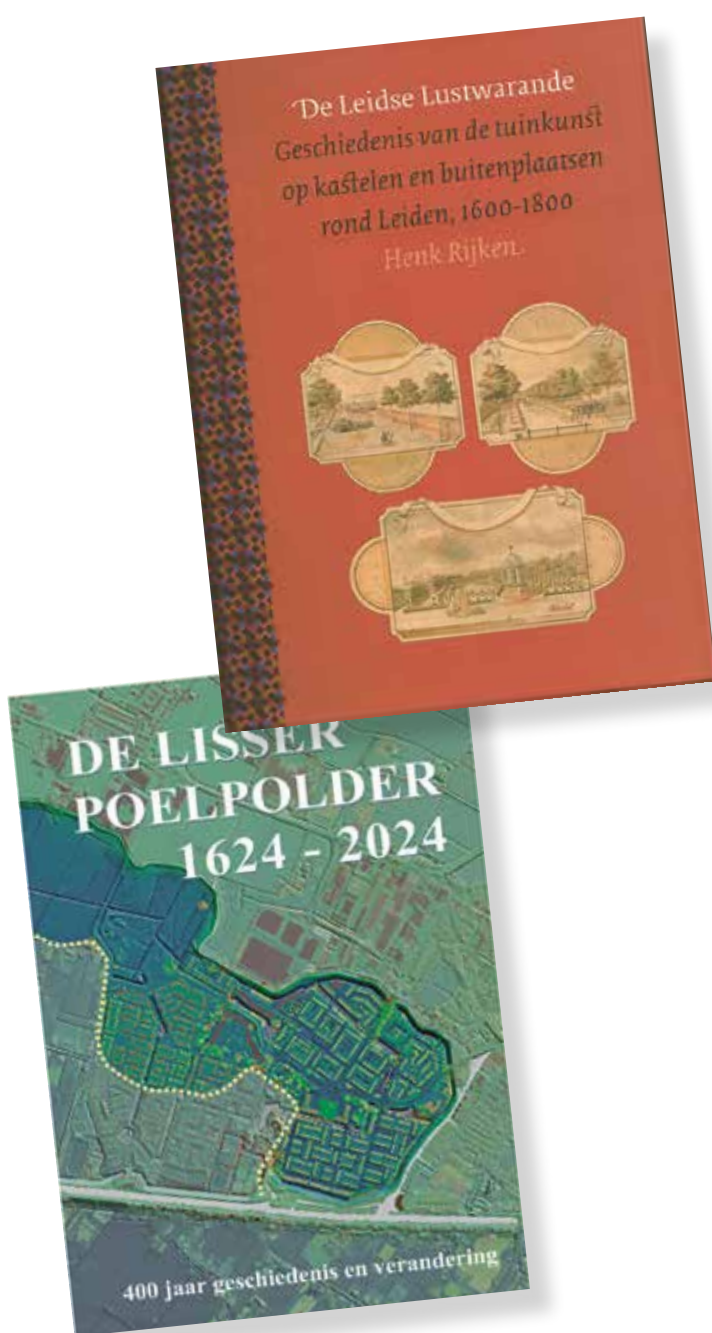
- *Chronicon Tielense (De Tielse kroniek)*
- *Van Brabant die excellente cronike (1530)*
- *Venlo in de Gelderse successiestrijd gedurende de jaren 1371-72*, J. Benders
- *Brabantse yeesten*, voorzetter van J. van Boendale
- *De tocht van Jan van Blois om Gelre 1371-1372*, P.N. van Doorninck
- *Geldersche kronieken*, P.N. van Doorninck
- *Oorkondenboek geslacht Doorninck Gelre*, P.N. van Doorninck
- *La bataille de Baesweiler*, A. Dubois
- *Wilhelm III von Julich als herzog von Geldern 1372-1393*, R. Ernsing

- *Hertogen van Gelre*, G.G. Hellinga
- *To a dear and merciful woman*, 2022, R. in 't Veld
- *Gelre; dynastie, land en identiteit in de late middeleeuwen*, A. Noordzij
- *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland deel II en III*, I.A. Nijhoff
- *Het hof van Gelre*, G. Nijsten
- *La bataille de Basweiler (Annales de la société archéologie de Bruxelles)*, J.Th. de Raadt
- *XIV Boeken van de Geldersse geschiedenissen boek 7,8.*, 1654, Arend van Slichtenhorst, Jacob van Biesen
- *De graven van Blois (heren van Schoonhoven en Gouda etc.)*, H.A. Verhoef

De tuin van Dever door de eeuwen heen

Gerard Schrama

Geïnspireerd door het lijvige boek van Henk Rijken, *De Leidse Lustwarande. Geschiedenis van de tuinkunst op kastelen en buitenplaatsen rond Leiden, 1600-1800*, heb ik getracht een beeld te krijgen van de tuin bij het huis Dever door de eeuwen heen.

Dat boek is gebaseerd op het proefschrift waarop Henk Rijken in maart 2003 promoveerde in Leiden. Het wekte nieuwsgierigheid op, maar tegelijk behoefte om te begrijpen hoe voor 1600 en na 1800 de situatie was. Daarbij hielp de prachtige uitgave *De Lisser Poelpolder 1624-2024* uit 2024 enorm. Niet omdat die beschrijft wat bij Dever zelf gebeurde in de tijd, maar wel in de naaste omgeving ervan.

Feitelijk begint de tijd voor de tuinen van Dever in dezelfde periode als waarin het eerste boerenleven op de strandwal zich voordeed. De periode rond 3850 v. Chr. waar de recente archeologische vondsten in Lisse de sporen van vormen. (Op 18 februari 2025 vonden archeologen een schoenafdruk uit de late steentijd – ongeveer tussen 2900 en 2000 v. Chr. – in een opgraving bij de toekomstige woonwijk Geestwater. Zie ook pagina 7-8.)

In *De Lisser Poelpolder 1624-2024* wordt de vorming van het gebied helder uiteengezet. Samengevat komt het erop neer dat het landschap is ontstaan na de laatste ijstijd, ruim 10.000 jaar geleden. In die tijd lag het maaiveld 12 tot 15 meter lager dan nu. En met het stijgen van de zeespiegel ontstond ruim 7.500 jaar geleden een nieuwe kustlijn en een soort waddegebied met zandbanken, strandwallen en kwelders. Met de uitstroom van rivieren zoals de Maas en de Rijn werd sediment aangevoerd. Door de stijging van de zeespiegel steeg het grondwater en dat grondwater kwam geregeld aan de oppervlakte. Er werden poelen en meren met brak en zoet water gevormd. Dit brakke en zoete water kon

door de hogere zeespiegel niet meer afgevoerd worden naar zee. Dat leidde tot moerassen en veenvorming. Ondertussen bleef de zeespiegel stijgen, hetgeen weer leidde tot overstromingen. En zo kwam in minder diepe delen in het achterland weer zand en klei over het veen.

Kustlijn

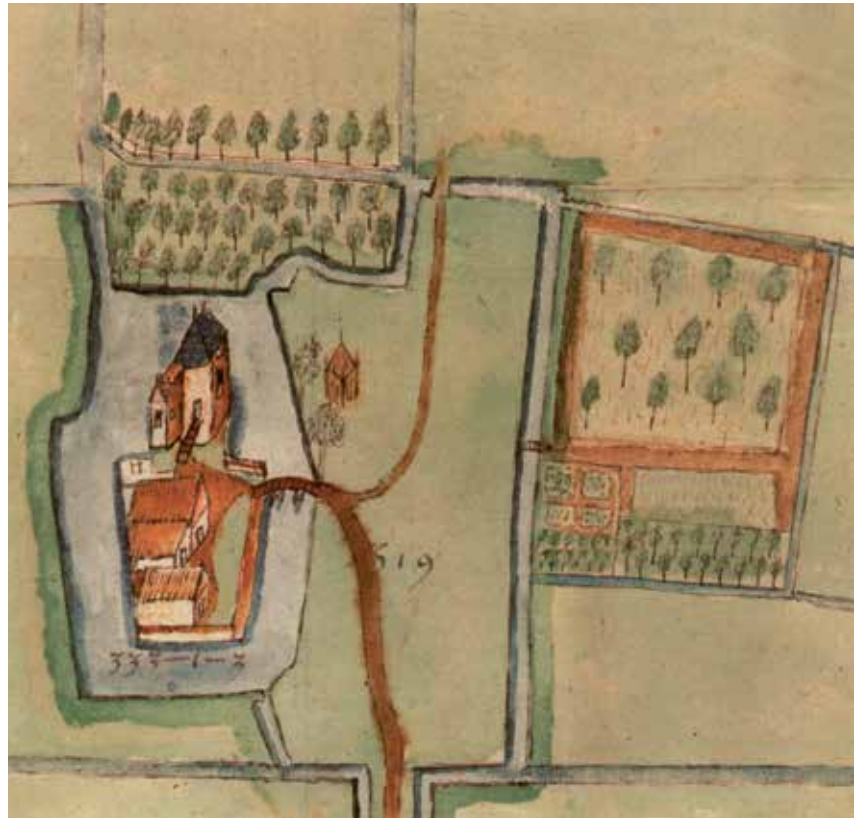
De kustlijn die rond 3850 v. Chr. ontstond vormde een natuurlijke bescherming voor het achterland. Die kustlijn was bestand tegen kusterosie. De aldus op geheel natuurlijke wijze ontstane strandwal viel in 'ons' gebied samen met waar nu de Heereweg ligt. Omdat de zeespiegel vervolgens minder snel steeg en toch zand en slib werden aangevoerd vormden zich nieuwe strandwallen in zeewaartse richting. Het gebied ten oosten van de oudste strandwallen is dan een ingekapseld veengebied geworden.

Dat veengebied veranderde pas ingrijpend vanaf het eind van de tiende eeuw. In het jaar 985 kreeg Graaf Dirk II van zijn leenheer, de Duitse koning Otto III, het recht om zijn niet-ontgonnen gebieden te gaan ontginnen. Door ontwatering zakte het veen en het uiteindelijke gevolg was het ontstaan van meren en daarmee ontstaat onder meer: de Noort Poel, de Zuydt Poel, Geestwater en de Cley Poel. In vogelvlucht is hiermee beschreven hoe de omgeving gevormd is waar het Huis Dever in de tweede helft van de veertiende eeuw werd gebouwd.

'Caertgen'

De studie van Henk Rijken begint omstreeks 1580. Dat begin betreft het 'Caertgen van 't Huys Dever' in kleur, met bebouwing in opstand. De woontoren staat op dat moment al ruim 200 jaar op de grens van een uitloper van de vroegere strandwal en het veen. Tevens ligt vrij dicht achter de donjon de Lisserpoel. En daarachter het grote Haarlemmermeer.

Omstreeks 1580 was in dit gebied de strijd tegen de Spanjaarden aan het luwen. Het Beleg van Haarlem (1572-1573) en het Beleg van Leiden (1573-1574) zijn pas kort achter de rug. Een tijd van sociale onrust en godsdiensttwisten. Filips II stuurde de hardvochtige Alva. Hulkenberg schreef op pagina 88 van zijn handboek over het Huis Dever: „Wij leven te midden der barensweeën van een nieuwe tijd. Onveiligheid, brandstichting en plundering en een in woede uitbarstende haat bij bepaalde groepen der bevolking.”

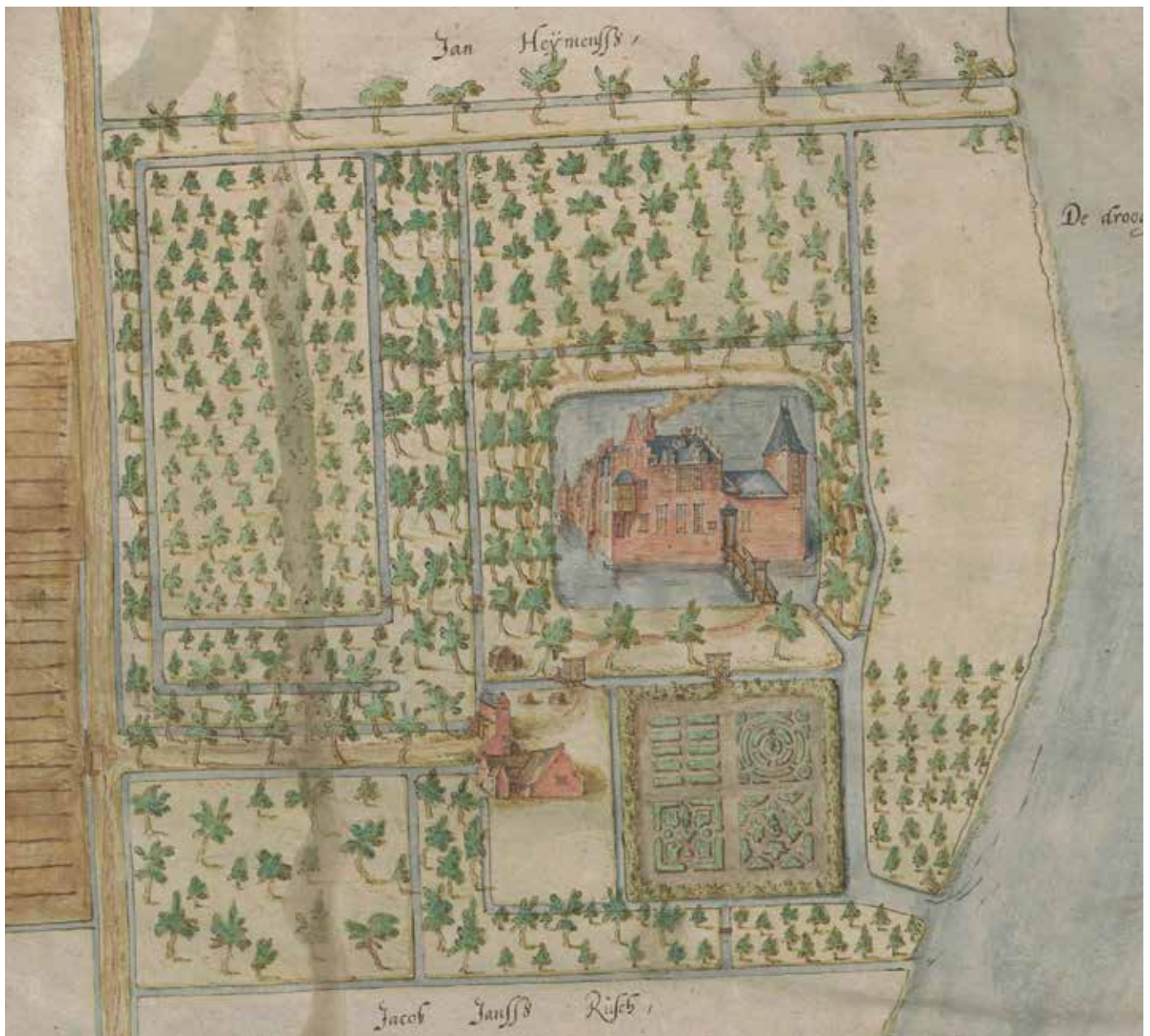
'Caertgen' van 't Huis Dever met omliggend gebied, gezien vanuit het westen. Oudste kaart van de ridderhofstad uit de tweede helft van de zestiende eeuw. Nationaal Archief, Archief Heereman van Zuydtwijck inv.nr. 1473

En: „Het is weer vóór alles de weerloze boer op het platteland die de tol der verschrikkingen moet betalen. (...) Ook op den Huyse Matenes (Dever) was het hooi weggehaald.”

Oorlog

Overall in de streek heeft de oorlog zijn sporen achtergelaten. Tal van belangrijke kastelen en kloosters werden vernield en afgebroken. In de directe omgeving betrof dat de abdij van Rijnsburg, het klooster Leeuwenhorst en kasteel Teylingen, dat in 1572 ten prooi viel aan de Spanjaarden, die het tot bouwval reduceerden. Het klooster Leeuwenhorst werd in 1573, en de abdij van Rijnsburg in 1574, vernietigd door Geuzen en Leidenaren. De Spanjaarden konden er zo geen gebruik meer van maken en bovendien waren het van oudsher katholieke bolwerken waarmee men in Leiden niet veel op had. Integendeel. Het huis Dever blijft wel gespaard, maar niet ongehavend.

Johan van Matenesse, die Dever via diverse verervingen in 1565 in zijn bezit kreeg, liet in 1585 de schade aan de woontoren (uit de periode 1572-1574) herstellen. En ook liet hij de tuinen opknappen. In zijn kasboek van begin 1587 kunnen we lezen: „In den eersten heb ick opten v-en dach van Januarij anno XVCLXXXVII stilo novo des vrijdachs op myn huys te Lisse betaelt Meynert Huygerts, doornbreyder,

Oud-Teylingen op een kaart uit 1595. Door Jacob van Banchem / Nationaal Archief, verzameling binnenlandse kaarten Hingman

wonende tot Leyden, twee guldens voor vier dagen werckens tot dachs in onse cost, en daer beneffens schonck ick hem noch een crabbelaer van VI st. ende maeckt samen 21.6 st". (Een crabbelaar was een zilveren munt met in 1587 een waarde van zes stuivers.)

Daardoor weten we dat de kasteeltuin hoofdzakelijk uit boomgaarden bestond, waarvan de onderlinge afscheiding uit doornhagen heeft bestaan. Die hagen eisten onderhoud. De opengevallen gaten moesten door een vakman worden hersteld, de 'doornbreyder' Meynert Huygerts uit Leiden.

En als we dan nu nog een keer naar het kaartje van 1580 kijken begrijpen we ook dat er alleen nutstuinen bij Dever lagen. Dus nauwelijks tuinen voor vermaak zoals die later gebruikelijk werden aangelegd.

Lokhorst of Oud-Teylingen

De tuin bij Dever in 1580 vertoont veel overeenkomsten met die van Lokhorst (of Oud-Teylingen) in 1595. Dat is inmiddels afgebroken en bevond zich ten zuidoosten van de Dorpsstraat in Warmond, ter hoogte van het huidige spoorwegviaduct. Het grensde aan de Leede.

In het boek van Henk Rijken is het prachtig omschreven: „Het omringende terrein is al naar gelang de functie in segmenten verdeeld: verscheidene soorten boomgaarden, plantages, moestuinen en soms, zichtbaar vanuit het huis, een vierkante parterretuin die als siertuin fungeert. De parterretuin wordt door twee symmetrische rechte paden in vier gelijkvormige compartimenten verdeeld. Soms staat op de kruising van de paden een paviljoen. Het gehele complex is omgeven door

boomsingels, die het gesloten karakter van dit type tuin markeren.”

Nutstuin

Op de plattegrond van Dever uit 1645 van de hand van landmeter Steven van Broeckhuysen is een vrijwel identieke situatie te vinden met dien verstande dat de boomgaarden een grotere oppervlakte in beslag nemen. Kortom de tuin van Dever was nog steeds een nutstuin. En zo heeft elk kasteel een tuin die mede bepaald werd door de situatie en de tijd en de (on)mogelijkheden van de eigenaar.

Op een andere plaats in zijn boek (bladzijde 198) vermeldt Rijken dat de siertuin van Kasteel Endegeest op de kaart van 1688 veel overeenkomsten had met de kasteeltuin van Dever en die van kasteel Oud-Teylingen (of Lokhorst). Mogelijk is de verklaring daarvoor dat de toenmalige eigenaar onvoldoende financiële middelen had (na de bouw van het nieuwe Endegeestkasteel) om een in die tijd gebruikelijke meer modieuze siertuin aan te leggen.

Terug naar Dever

Omstreeks 1630 werd bij Dever een statig voorhuis met trapgevel aan de ronde zijde van de woontoren van Dever toegevoegd. Maar echt langdurig werd het niet bewoond door de eigenaar. Het werd vooral verhuurd. De familie Heereman van Zuydwijk, sedert begin achttiende eeuw eigenaar, heeft niet of nauwelijks Dever bewoond.

Door verwaarlozing en de plaatselijk slechte fundering stortte het voorhuis in 1848 gedeeltelijk in. Gevolg: totale ontmanteling van het in verval verkerende voorhuis. De dikke muren van de woontoren weerstonden de sloopactiviteiten. In 1862 stortte desalniettemin het dak van de woontoren in. En dan resteert ongeveer 100 jaar de 'holle kies' van de woontoren en wordt er landbouw bedreven tot vlakbij de dikke muren ervan. Dat zou je on-eigenlijk gebruik van de kasteeltuin kunnen noemen. Maar een kasteel was het allang niet meer.

Allure

De allure van een kasteel kwam pas terug toen het, onder de bezielende leiding van Hulkenberg, tot restauratie kwam, met in 1978 een Huis Dever weer onder dak. En vervolgens in stappen en stapjes de aankleding van het terrein met de aanleg van een heuse tuin, een slotgracht, de voorhof, de opgemet-

selde fundamenten van het voorhuis, de loopbrug, de ophaalbrug, moestuinen en niet in de laatste plaats De Tuin der Zinnen. Het kan verkeren.

In elk geval komt het Huis Dever in een tuin goed tot zijn recht. Wat voor tuin? Een nutstuin, een siertuin, een wandeltuin. Er zijn vele mogelijkheden. Het is de moeite waard om te onderzoeken wat mogelijk en wenselijk is. Het huidige ensemble is ontstaan doordat stapsgewijs, letterlijk van bijna niks af aan, steeds toevoegingen zijn gedaan aan de gerestaureerde woontoren zoals die in 1978 was teruggebracht.

Anno 2025 staat Dever, als Phoenix uit de as herrezen, omringd door tuinen en bosschages. Als speling van het lot is de holle kies de gemeente Lisse in de schoot geworpen als uitkomst van de onteigening na de Tweede Wereldoorlog. De actuele tuinen van Dever zijn niet vanzelfsprekend. Ze zijn het werk van een nijvere tuinploeg, die met aandacht en precisie jaar in jaar uit het tuinwerk doet. Johan Cruijff zou zeggen: „Je gaat het pas zien als je het doorhebt.”

Het zou wenselijk zijn dat het Huis Dever nog lange tijd in een daarbij passend kader tot de verbeelding mag spreken en de enerverende geschiedenis van het huis nimmer in de vergetelheid raakt. Een fraaie tuin vormt een uitstekend kader om bij dat alles stil te staan. ■

Bomen met een haag van meidoorn en beuk in de Tuin der Zinnen van Dever. Tomas Degeenaar en Joost Emmerik wonnen hiermee in 2012 een ontwerpwedstrijd van het vakblad *Tuin en Landschap*. Archief Dever

Lakzegels

van Gerard en Reinier Dever

Ignus Maes

Was- en lakzegels werden in de middeleeuwen gebruikt om belangrijke documenten en charters rechtsgeldig te maken, een waarmerk van echtheid. Het oudste zegel van Dever hangt aan een verkoopacte uit 1342, waarin Gerard Dever een stuk weiland tussen de Zijl en de Mare in Leiderdorp verkoopt. Het zegel van Reinier Dever is anders dan het zegel van zijn vader; toch zijn er opvallende overeenkomsten.

Voor een lakzegel wordt een lakstempel gebruikt, waar op de stempelzijde van circa 20 mm – ter grootte van een euromunt – een afbeelding staat met in de rand de naam van de eigenaar van het stempel. Bij het overlijden van de eigenaar werd het lakstempel vernietigd.

Voor het zegel werd naast was ook hars, pigment en een bindmiddel gebruikt. Van Gerard Dever is één wassen lakzegel bekend met daarop een schild met halve leeuw. Van Reinier Dever weten we dat hij in ieder geval twee lakzegels met verschillende afbeeldingen heeft gehangen aan een charter met linten uit 1363 (afb. 1) en charters uit 1400 en later.

Lakzegel van Gerard Dever

Het groene wassen lakzegel uit 1342 (afb. 2): de gotische ronde klaverblad-vorm driepas (drie hele cirkels) loopt in een lijn door met een driespitsvormige blad-vorm. De ronde driepas is denkbeeldig getekend; de spitse driepaslijnen raken elkaar, maar lopen niet door. Het wapenschild met halve leeuw en in de rand fragmenten van de tekst van de eigenaar met functie S. GER TIS.

De ontcijferde naam zou kunnen zijn S. GERARD (DEVER) MILITIS. Dever is in te vullen in ontbrekend stukje was. De S. staat voor Sigillum wat zegel betekent. Militis staat voor ridder.

Willem IV graaf van Holland en Gerard Dever zijn met vele andere edelen van hun leger verpletterend verslagen in de slag tegen de Friezen bij Warns in het jaar 1345. Het wapenschild met halve leeuw mag gezien worden als teken van zijn verbondenheid met de graven van Holland die in hun wapenschild de hele leeuw voerden!

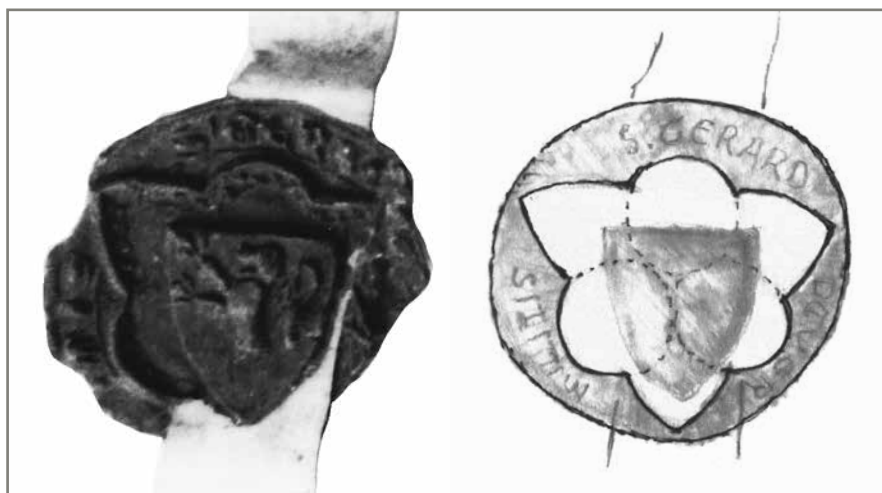
Lakzegels van Reinier Dever

Er zijn twee verschillende afbeeldingen bekend van het lakzegel van Reinier Dever. Het oudste zegel uit 1363 (afb. 3) met driehoekige cirkelvormige klaverblad-vorm toont een zogeheten Gotische driepas (drie cirkels gedeeltelijk overlappend) met daardoor een eveneens spits-vormige driehoekige blad-vorm. In de

rand staat S. REINER DIEEVER. Dit lakzegel van Reinier heeft veel overeenkomsten met het lakzegel van zijn vader Gerard. Doch waar de cirkelvormige driepas bij Reinier overlappend is, gaat deze als men de cirkels erbij denkt dat zeker niet doen bij Gerards lakzegel; daar blijven ze los van elkaar!

Het tweede lakzegel van Reinier uit 1400 (afb. 4), 1407 en 1408 heeft een andere afbeelding met randtekst op het wassen lakzegel. In de kadervormige, wat onbestemde achtergrond is het wapenschild met halve leeuw wat breder en de linkerpoot anders geformeerd. Het helmteken, als we het zo mogen noemen, heeft de vorm van een portret omgeven door hetzelfde genoemde kader.

Boven het portret van Reinier zien

2 Lakzegel van Gerard Dever, 1342. Foto Dever Archief / Tekening Ignus Maes

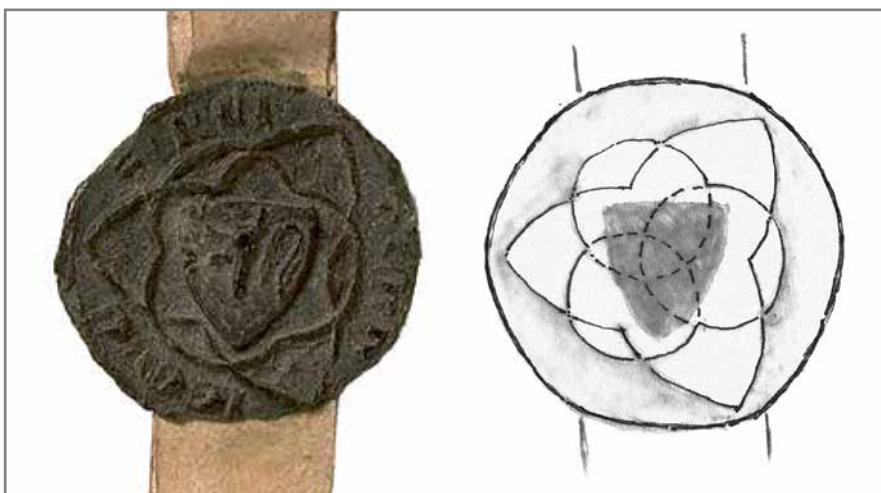

we een kantelen daklijst met daarboven een spits dak met links en rechts opgaande dakregels met twee gotische hogels (omgekruld blad/bloem) met in de nok een bekroning/pyron. Zien we hier het portret van Reinier en er omheen het Huys Dever?

In de rand onderbroken door het schild REINIRI DE EVER MILITIS. Opvallend is dat MILITIS (ridder) nu in tegenstelling tot het zegel uit 1363 wel is toegevoegd.

Kantelen

Het donjon Dever met 2 meter dikke muren is een versterkt woonhuis voor een ridder. Het was wellicht ook een statussymbool voor een ridder, die met goedkeuring van de graven van Holland zo'n gemetseld verdedigbaar huis mocht bouwen en bewonen. Daarbij passen zeker een weergang met kantelen zoals op dit middeleeuwse lakzegel van Reinier Dever is aangebracht. De sel-

3 Lakzegel van Reinier Dever, 1363. Charter met zegels Hoogheemraadschap van Rijnland, Chrt 0010-Z2, Oud Archief Rijnland (OAR), 1255-1857 / Tekening Ignus Maes

1 Charter over de uitwatering bij Spaarndam door gebieden aan weerszijden van de Rijn, afgesloten door de Raad van Holland, de heemraden van Rijnland en het Sticht Utrecht. De overeenkomst is op 4 augustus 1363 bekrachtigd door Albrecht van Beieren, ruwaard van Holland (eerste zegel links). Het tweede zegel is van Reinier Dever.

Archief Hoogheemraadschap van Rijnland, Chrt 0010, Oud Archief Rijnland (OAR), 1255-1857

fie van Reinier past en is daar zeker een onderdeel van!

In eerdere artikelen is gesproken over het ontbreken van enige documentatie van kantelen met een weergang. Dit artikel verhelpt dit manco. Misschien geeft het lakzegel ons meer inzicht in het bouwwerk en beeltenis van Reinier Dever. In werkelijkheid heeft het laatmiddeleeuwse lakzegel een diameter van circa 20 mm. Klein, maar een zeer aangename ontdekkingstocht voor de onderzoeker.

De geometrische figuren die onder andere de driepas en het spitsvormige blad de achtergrond voor de wapenschilden vormen zijn een leuke ontdekking.

In godsdienstige zin symboliseert de driepas de Drievuldigheid, God de Vader, Zoon en Heilige Geest. ■

Geraadpleegd

- *Het huis Dever te Lisse*, A.M. Hulkenberg, 1966
- Nationaal Archief te 's-Gravenhage
- Hoogheemraadschap van Rijnland te Leiden
- Archief Vrienden van Dever te Lisse
- *Ridderschap in Holland*, A. Janse, 2001

4 Lakzegel van Reinier Dever uit 1400. Nationaal Archief, NL-HaNA_3.18.17.02_309

De laatste particuliere eigenaar van 't Huys Dever – Max freiherr Heereman van Zuydtwijck – woonde er niet. Dat kon ook niet; Dever was al honderd jaar onbewoonbaar. Wegens gebrek aan onderhoud was een deel van de noordgevel van het voorhuis in 1848 ingestort, gevolgd door het dak en de gewelven van de middeleeuwse toren in 1862. Hoe kwam de familie Heereman hier eigenlijk terecht en hoe verdwenen de Heren van Dever weer uit Lisse?

Hoe de heren van Dever verdwenen uit Lisse

Ed Olivier

Fons Hulkenberg, auteur van de bekende 'Deverbijbel' laat de geschiedenis van de familie Heereman op Dever beginnen met de dood van jonker Adriaan de Wael van Vronesteyn in 1710.¹ Erfgenaam is diens neef Erasmus van Scherpenseel van Rumpst (uit Utrecht), maar deze geluksvogel staat diep in het krijt bij zijn zwager, Frederik Jacob Heereman, heer van Zuydtwijck. Niet voor niets heeft jonker Adriaan voor zijn overlijden Frederik Jacob zelf al aangewezen als executeur.

Nu was het zo dat alleen Erasmus van Scherpenseel aanspraak kon maken op de titel Heer van Dever en Lisse, maar de bijbehorende bezittingen waren sinds 1711 eigendom van Frederik Jacob. Als de dorpsrekening van Lisse getekend moet worden in het rechthuis De Witte Zwaan zien de inwoners van Lisse dan ook niet één, maar twee heren uit de koets stappen: Erasmus, de heer van Rumpst, en zijn zwager Frederik Jacob, de heer van Zuydtwijck.

't Huys Dever wordt op dat moment bewoond door Cornelis van der Goes, de vader van Frederik Jacobs eerste vrouw. Als jonker Erasmus in 1716 overlijdt betaalt de heer van Zuydtwijck de doodschulden. De definitieve akte van belening met Lisse en Dever staat dan al twee jaar op zijn naam, zodat 1714 moet worden beschouwd als het jaar dat Frederik Jacob Heereman van Zuydtwijck eigenaar werd van Dever.

'Roomsgesind en schatrijk'

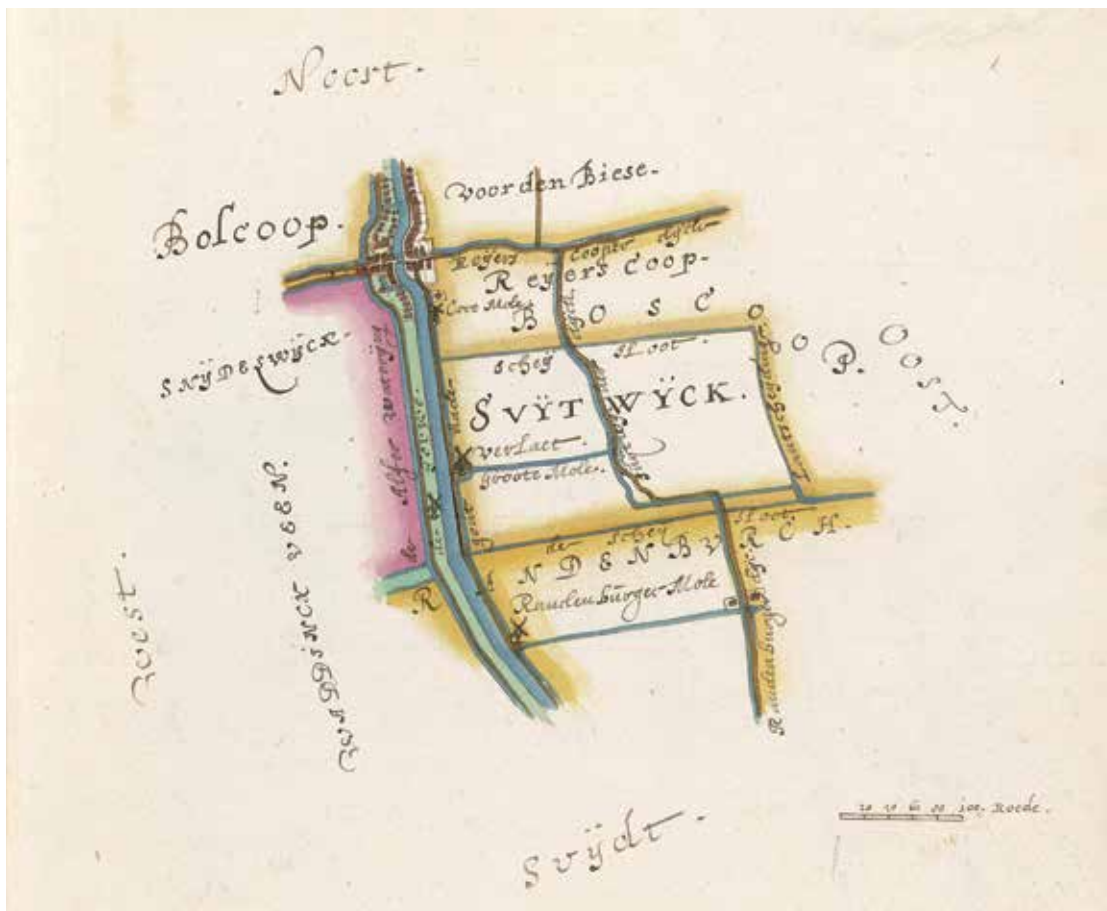
De familie Heereman is een welgestelde, van oorsprong Amsterdamse familie. Het familiearchief (1360-1880) in het Nationaal Archief in Den Haag omvat maar liefst 2.889 inventarisnummers en neemt 11,6 meter archiefruimte in beslag.² In de

zestiende, zeventiende en achttiende eeuw bleef de familie tegen de tijdgeest in rooms-katholiek. Daarom bevat het archief wel veel informatie over de talrijke bezittingen en religieuze zaken, maar weinig over openbare ambten en bestuursfuncties, omdat het bekleden daarvan in die periode voor rooms-katholieken bijna onmogelijk was.

'De rijkdom van de familie heeft zijn sporen nagelaten in de vorm van honderden aankomsttitels en documenten over de verwerving van onroerend goed (onder meer beleningen door de Nassaus) en het beheer van een uitgebreid goederenbezit in Holland, West- en Zuid-Utrecht en de Tielerwaard. Een indicatie van de rijkdom geven ook de stukken van persoonlijke aard, waaronder de huwelijksvoorwaarden, testamenten en boedelinventarissen de meerderheid vormen', zo meldt de samenvatting van de inventaris van het Nationaal Archief. 'Roomsgesind en schatrijk', noemt de zeventiende-eeuwse Amsterdamse geschiedschrijver T. van Domselaer het geslacht Heereman van Zuydtwijck.

Frederik Jacob

Frederik Jacob Heereman van Zuydtwijck (1663-1745) wordt in het rijksarchief beschouwd als een sleutelfiguur binnen de familie: 'Tijdens zijn leven voltrok zich de transformatie van de familie Heereman van Zuydtwijck tot een geslacht van rentenierende (groot)grondbezitters. Door hem raakte de familie ook verwant aan oude adellijke geslachten en nam het goederenbezit aanzienlijk toe. Hij studeerde rechten in Utrecht, net als zijn vader, en hield zich daarna vooral bezig met het beheer van het familiefortuin'.

Zuydwijck onder Boskoop in Caertboeck van Rymland, 1615. Auteurs Floris Balthasars en Balthasar Florisz. van Berckenrode / Hoogheemraadschap van Rijnland, A4204

Zuydwijck

Sinds 1656 mocht de familie zich Heereman van Zuydwijck noemen. In dat jaar kocht Silvester Heereman – de grootvader van Frederik Jacob – de Hooge Heerlykheid Zuydwijck (bij Boskoop) met de titel 'Heer van Zuydwijck' en alle daaraan verbonden rechten. De heer had het recht zichzelf of iemand anders te benoemen tot baljuw. De baljuw had zowel bestuurszaken als rechtszaken onder zijn beheer. Hij was openbaar aanklager en uitvoerder van het vonnis dat door de Vierschaar was bepaald. In een lage Heerlykheid, zoals Lisse, werd geen baljuw aangesteld maar schout en schepenen. Die mochten alleen in kleine zaken rechtspreken.

Titel

Jan de Boer – Dever-vriend in hart en nieren – beschrijft de familiegeschiedenis in het boek *Zuidwijk, Van Hooge Heerlykheid tot economisch bolwerk*.³ Hij ontdekte dat Silvester niets deed met de rechten die aan de hoge heerlijkheid verbonden waren. Silvester kocht Zuidwijk alleen vanwege de titel. Latere generaties hebben de naam Zuydwijck gemoderniseerd tot Zuidwijk. Silvester was een rijk man; in het jaar dat hij overleed was zijn vermogen 373.300 gulden.

Titel en bezit vererfd naar zijn zoon Diederik Heereman van Zuydwijck (1637-1678) en na diens

overlijden werd zijn zoon Frederik Jacob (1663-1745) heer van Zuydwijck. Zelf had deze uit zijn eerste huwelijk één zoon: Silvester Andries Heereman van Zuydwijck (1699-1766), maar die werd priester in Utrecht na zijn opleiding bij de Jezuiten te Antwerpen. Silvester was overigens niet geheel

Silvester Andries Heereman van Zuydwijck (1699-1766)
Universiteit Leiden,
Scholarly publications

onbemiddeld, want ook heer van Hagestein en eigenaar van verschillende landerijen in de Cromstrijense polders, ten zuiden van Rotterdam.

Uit het tweede huwelijk van Frederik Jacob werden drie zonen geboren: Diederik Johan Ignatius (1709-1780), Frederik Willem Jozef (1711-1782) en François Ernest Hyacinthe (1714-1780). Diederik Johan – Hulkenberg noemt hem gewoon Dirk Jan – erft Dever, Lisse en de daarbij behorende goederen. De jongste zoon wordt de laatste Heer van Zuydwijk. Een staatsregeling in 1798 maakte een einde aan het bestaan van heerlijkheden.

Trouw aan het geloof

Opportunisme was de rooms-katholieke patriciërs-familie vreemd: na de reformatie en de Alteratie van Amsterdam in 1578 bleef de familie trouw aan het oude geloof. Dat had voor de familieleden vergaande consequenties. Ondanks de uitsluiting van alle openbare functies behoorde de familie door haar grote rijkdom tot de meest vooraanstaande geslachten van ons land.

Na de aanschaf van de heerlijkheid Zuidwijk in 1656 kocht de familie in 1692 de heerlijkheid Hagestein, in 1701 de heerlijkheid Kortenhoeve, in 1705 de heerlijkheid 't Gein en Oudegein en in 1720 Lisse en Dever. Voor de jeugd van de familie Heereman bestond er geen verschil in opleidingsniveau met

de regerende protestantse elite-jongeren. Relatief vaak werd een jongeman priester en een jonge dochter ging in het klooster. Tot 1700 huwden de Heeremannen van Zuidwijk steeds binnen de Hollandse katholieke gegoede families, maar daarna kwamen ook buitenlandse huwelijkspartners in beeld.

Verhuizing naar Roermond

In 1725 verhuist Frederik Jacob van Utrecht naar Roermond, de toenmalige hoofdstad van Oostenrijks Opper-Gelre. Officieel is de reden voor deze verhuizing niet bekend, maar verondersteld wordt dat religieuze motieven een rol hebben gespeeld. De ligging van het goederenbezit van de familie gaf geen aanleiding om zich juist daar in het zuiden te vestigen. In de omgeving van Roermond en later in Münster weet de familie zich omringd door geloofsgenoten en met de Nederlandse taal konden ze er goed terecht.

Tegenwoordig zou je zeggen: zo ingewikkeld is het niet om de kerk vaarwel te zeggen, maar voor Frederik Jacob lag het anders. 'Zijn karakter werd vóór alles beheerst door drie factoren: familietrots, sterke gehechtheid aan de katholieke kerk en een al even sterke gehechtheid aan het geld', schrijft Hulkenberg.⁴ Behalve een geloofsovertuiging was het katholicisme voor hem ook een familietraditie,

Frederik Jacob Heereman van Zuydwijk met zijn tweede vrouw Elisabeth Catharina van Scherpenseel van Rumpt.

Uit Het Huis Dever te Lisse, A.M. Hulkenberg, 1965, Europese Bibliotheek

die door de Alteratie van 1578 een speciaal stempel gekregen had'.

'Op 22 oktober 1697 was de toen 34-jarige Frederik Jacob voor schout en schepenen nog te Lisse getrouwd met Agatha Maria van der Goes, woonachtig op het huis Meerenburgh. De volgende dag werd dit huwelijk in de schuurkerk bij het Mallegat in facie Ecclesiae voor pastoor Van der Werve gesloten. Nog geen drie jaar later stierf Agatha op 16 januari 1700 bij de geboorte van de oudste zoon Sylvester. Op 29 juli 1702 ging de 38-jarige weduwnaar een tweede huwelijk aan met Elisabeth Catharina van Scherpenseel van Rumpst'. Het oog der liefde ziet niet ver, schampert Hulkenberg, hij zal haar wel in Lisse hebben ontmoet.

'Paapsch zijnde...'

Na het overlijden van Elisabeth in 1720 stortte Frederik Jacob zich strijdbaar op de immer voort-slepende conflicten met de gereformeerde kerkenraad. De heer van Dever had het recht om nieuwe dominees te benoemen, met het hele ritueel daaraan verbonden van handopening, aanbeveling en approbatie. Maar dat een aanhanger van de oude leer het voor het zeggen had in de nieuwe protestantse kerk, dat konden de leden van de kerkenraad niet verkroppen. Beide partijen spanden zich tot het uiterste in om het voor de andere kant allemaal zo onaangenaam en ingewikkeld mogelijk te maken. De ambachtsheer en de kerkenraad worden het steeds maar niet eens over een geschikte kandidaat, waardoor de ene na de andere gegadigde een beroep van een andere kerkelijke gemeente aanneemt. In 1724 beklaagt de kerkenraad zich bij de Staten van Holland over de vexatien (plagerijen), 'van den heer van Lisse, paapsch zijnde...'

De heer van Dever was natuurlijk niet gewend om naar de pijpen van zijn onderdanen te dansen, maar er werd hem nu wel erg veel verweten: 'quade machinatien, subversie, berovinge, kunstnarigen, ja zelfs volslagen falsiteyten, nieuwe consternatien, violente indrachten, afknevelinge en excessive stoutheden'.

De Staten van Holland doen onderzoek, maar stellen de gevraagde uitspraak over de Lissese kwestie zo lang uit dat Frederik Jacob de handdoek in de ring gooit. Hij betaalt zijn advocaten, verkoopt zijn huis in Utrecht en vestigt zich in 1725 definitief in Roermond. 'De zaak Lisse was verloren', schrijft Hulkenberg. 'Frederik Jacob zou zijn heerlijkheid

Max baron Heereman van Zuydtwijck (1893-1963) met zijn zoon Maximilian Sigismund. Uit *Het Huis Dever te Lisse*, A.M. Hulkenberg, 1965, Europese Bibliotheek

Lisse nimmer meer betreden'. Hij verbleef ook graag in Roermond. De barokke luister binnen de kerken moet hem wel bijzonder hebben aangetrokken. Hier kan hij zijn godsdienst vrijelijk beleven en behoefde hij zich niet een behandeling als tweedegradsburger te laten welgevalen.

Aanvankelijk kwam zijn zoon Dirk Jan elk jaar in april naar Lisse. Geleidelijk aan liet hij de zaken echter steeds meer over aan een zaakgelastigde. Dever werd nog een tijdje bewoond door schout Willem Jacobus Sennepart. In die periode (1763-1771) is de oude houten brug nog vervangen door een fraaie stenen brug. Nadien breken lange perioden van verhuur en leegstand aan. Na 1775 komt Dirk Jan Heereman niet meer voor in de boeken van Dever. Hij blijft tot zijn overlijden in 1780 in Roermond en Münster en ook zijn nazaten hielden zich niet actief bezig met hun Lissese zaken.

Laatste heer van Dever

De laatste heer van Dever, Max Emmanuel Joseph Maria Aloysius Hubertus baron Heereman van Zuydtwijck, werd op 29 december 1893 op het Duitse slot Surenburg geboren. Tijdens de bezettingsjaren had hij de functie van reserveofficier in de Duitse Wehrmacht. Volgens Hulkenberg verkoos Max het militaire leven in de aanloop naar de Twee-

De wapens van de families Scherpenseel van Rumpst en Heereman van Zuydtwijck op de haardombouw in de ridderzaal van Dever.

de Wereldoorlog boven dat van kasteelheer, om te ontsnappen aan de verplichting om allerlei nazi-figuren op zijn slot te moeten ontvangen. Hij had geprobeerd 'die partij' op afstand te houden, maar dat was kennelijk niet gelukt. Na de oorlog werd 't Huys Dever dan ook als vijandelijk bezit geconfisqueerd. Dertig hectare land werd verkocht aan de pachters en de kasteelruïne ging voor 1 gulden naar de gemeente Lisse.

Slot

Hulkenberg en De Boer zien de confiscatie als oorlogsbut van de ruïne Dever in 1949 niet los van de smadelijke aftocht van de familie Heereman in 1725. In het kasteel Surenberg bij Riesenbeck in Westfalen trof Hulkenberg – zelf ook niet afkerig van een beetje drama – in de jaren zestig een deel van het familiearchief: 'Daar, op een kasteel in den vreemde, lagen in de archiefruimten de pakken vol papieren met waarachtig Nederlandse historie, daar ook vonden de portretten der oude Amsterdamse regenten een onderkomen. Daar vonden de heren van Dever de vrijheid die hun hier onthouden werd'.

De Boer: 'Tot het Nederlandse bezit van de familie Heereman van Zuidwijk behoorden nog, behalve de ruïne (intussen prachtig gerenoveerd), de boerderij 'Dever' op 23 hectare en de nabij gelegen bloembollenkwekerij op 5 hectare land,

beide te Lisse; de boerderij 'Bulwijk' te Woerden op 22 hectare; de boerderij 'Altijd Wat' te Nieuwerbrug bij Bodegraven op 24 hectare; de boerderij 'Zuydtwijck' te Nieuw-Beijerland op 38 hectare; een boerderij te Willeskop bij Montfoort en nog diverse percelen los land te Waarder'.

Max Heereman vocht de onteigening op basis van het Besluit Vijandelijk Vermogen (tot 1956) tevergeefs aan in een procedure tegen de Nederlandse Staat: 'De boerderijen waren al 200 tot 300 jaar in het bezit van de van oorsprong Nederlandse familie. Prinses Juliana was nog bij hem naar de Hollandse familieportretten wezen kijken. In 1925 had Heereman van Zuydtwijck nog 23 schilderijen uitgeleend voor een expositie in het Rijksmuseum te Amsterdam. Hij was lid van een aantal Nederlandse verenigingen en organisaties en kwam meerdere keren per jaar naar Nederland. Hij sprak ook nog goed Nederlands. Het hielp allemaal niet!'

'Z'n enige troost was dat hij niet de enige gedupeerde was', schrijft De Boer. 'Een medeslachtoffer was de Duitse Graaf Von Bernstorff. Deze heer was eigenaar van het gehele Waddeneiland Schiermonnikoog dat eveneens geconfisqueerd werd.

Het viel niet te ontkennen dat Max Heereman als officier van het Duitse leger had deelgenomen aan de bezetting van Nederland in 1940. En de rijks-overheid was vastbesloten om wraak te nemen. Ter illustratie: in september 1946 presenteerde justitieminister Hans Kofschoten (KVP) de Operatie Black Tulip, het plan om 17.000 tot 25.000 Duitsers die al voor de oorlog in Nederland woonden, ongeacht hun oorlogsgeschiedenis het land uit te zetten.⁵ Zelfs Duits-Joodse vluchtelingen werden op basis van hun Duitse afkomst als vijandelijke onderdanen beschouwd. Een lot dat ook Anne Frank getroffen zou hebben. Het was aan de kritiek van geallieerde zijde en de binnenlandse oppositie van freule Christine Wttewaall van Stoetwegen, toentertijd Tweede Kamerlid voor de CHU, en kardinaal De Jong, aartsbisschop van Utrecht, te danken dat dit aantal beperkt bleef tot ongeveer 3.500 Duitsers die zich tijdens de oorlog pro-Duits hadden opgesteld. ■

Noten

- 1 *Het Huis Dever te Lisse*, A.M. Hulkenberg, Europese Bibliotheek, 1965
- 2 Nationaal Archief, Den Haag, Familie Heereman van Zuydtwijck, nummer toegang 3.20.23
- 3 *Zuidwijk, Van Hooge Heerlykheid tot economisch bolwerk*, J.F. de Boer, 2005
- 4 *Het Huis Dever te Lisse*, A.M. Hulkenberg, Europese Bibliotheek, 1965, p. 189 e.v.
- 5 https://nl.wikipedia.org/wiki/Operatie_Black_Tulip

'Breng de moestuinen

weer tot leven'

De Werkgroep Moestuinen Landgoederenzone Zuid-Holland heeft zich ten doel gesteld de moestuinen bij buitenplaatsen nieuw leven in te blazen en waar mogelijk nieuwe te creëren.

Bij Erfgoedhuis Zuid-Holland is een zogeheten handreiking verschenen met tips & tricks voor eigenaren, beheerders en beleidsmakers die hier hun schouders onder willen zetten.

Ed olivier

In de handreiking met tips & tricks is ook beeldmateriaal opgenomen van de moes- en bijentuin bij 't Huys Dever, gemaakt door fotograaf Floris Schleplitz. De brochure is mede tot stand gekomen dankzij bijdragen van provincie Zuid-Holland, het Cultuurfonds, het Dinamo Fonds en gemeente Wassenaar.

'Moestuinen waren vroeger een onmisbaar onderdeel van buitenplaatsen en landgoederen. Hier zorgde de tuinbaas met zijn personeel het hele jaar door voor een rijke oogst: bloemen voor in huis en groenten, fruit en kruiden voor de keuken. Vaak geteeld met hulp van bijzondere tuinelementen,

zoals fruitmuren en broeibakken. Veel moestuinen zijn in de loop van de twintigste eeuw buiten gebruik geraakt'.

De werkgroep Moestuinen Landgoederenzone Zuid-Holland ziet vandaag de dag nieuwe functies voor de oude moestuinen: 'Niet meer puur om de bewoners te voeden, maar ook als inspirerende, groene ontmoetingsplekken. Ze verbinden mensen met de geschiedenis, de natuur en met elkaar. Ze bieden ruimte voor duurzame initiatieven, educatie en stimuleren een gezonde levensstijl.'

De moestuinen van 't Huys Dever zijn kort na de restauratie aangelegd en in gebruik genomen door

Voorpagina van de handreiking met links voorbeelden van historische moestuinen; de onderste is de bijentuin van Dever.

Uitgave Erfgoedhuis Zuid-Holland, Delft

Breng de Moestuinen weer tot leven!

Een aanpak voor moestuinen op buitenplaatsen.

Deze handreiking helpt eigenaren, beheerders en beleidsmakers op weg met praktische tips en inspiratie. Of je nu een tuin in oude glorie herstelt of een nieuwe invulling geeft — begin vandaag nog!

De handreiking *Breng de moestuinen weer tot leven* kan worden gedownload

via: www.erfgoedhuis-zh.nl/publicaties/moestuinen/

Bijentuin op het Dever-terrein.
Foto Ed Olivier

medewerkers van de Lissese groendienst. Destijds kregen deze ambtenaren vaak ergens in het dorp als secundaire arbeidsvoorwaarde een moestuin. In de jaren tachtig van de vorige eeuw was daar de voorwaarde aan verbonden dat men hielp met het onderhoud van het Dever-terrein. Deze afspraak bestaat eigenlijk nog steeds; alleen zijn de medewerkers van de plantsoendienst nu vrijwilligers van de Vriendenstichting die als tegenprestatie met elkaar de bijentuin onderhouden.

Cultureel Erfgoed

'Het herstellen van moestuinen op buitenplaatsen en landgoederen draagt bij aan het behoud van het cultureel erfgoed. Het versterkt het ensemble van de buitenplaats – het huis, de parken, de siertuinen en de moestuinen – en draagt bij aan het herstel van de historische buitenplaatsen als vitaal onderdeel van het landschap. Het houdt de historie levend. Zeker als er wordt geëxperimenteerd met historische groenten en fruitsoorten. Moestuinen dragen bij aan een levendig, aantrekkelijk en afwisselend landschap. Het kweken van verschillende planten vergroot de biodiversiteit. Het trekt insecten en vogels aan. Tuinen met traditionele teeltmethoden zorgen voor een betere bodemkwaliteit. In stedelijke gebieden kunnen moestuinen bijdragen aan de biodiversiteit van de stad en de omgeving'.

'Warmoes'

'We weten weinig over moestuinen in de middeleeuwen, maar bijvoorbeeld wel dat de woorden warmoes en tuin al in het Middelnederlands

taalgebied voorkwamen. Een tuin is een omheining van gevlochten takken en verwijst naar de moestuin die beschermd moest worden tegen de vraat van dieren. Bij kloosters zijn in die tijd besloten moes- en kruidentuinen een vast onderdeel (*hortus conclusus*). Buiten het kasteelterrein moesten boeren met boomgaarden, moestuinen en akkers een deel van de oogst, bestaande uit graan, bonen, uien, kool en knollen, afstaan aan de kasteelheer. Met de opkomst van steden werden buiten de stadsmuur warmoezerijen en tuinderijen ingericht.

Eind zestiende eeuw ontstond een rijkere tuin-cultuur, waar moestuinen ook deel van uitmaakten. Wie het zich kon veroorloven ontvluchtte in de zomer de stank van de stad. Op hun buitenplaats lieten regenten en vermogende kooplieden parken aanleggen'.

'De verstandige kock'

De Werkgroep Moestuinen Landgoederenzone Zuid-Holland heeft een zeventiende-eeuws kookboek opgeduikeld met de titel *De verstandige kock of sorgvuldige huyshoudster*. Het kookboek verscheen in 1668 en groeide uit tot het populairste kookboek van de zeventiende eeuw; geschreven voor de elite van rijke stedelingen die 's zomers naar hun buitenplaatsen trokken. Groenten en fruit uit de moestuinen van deze buitenplaatsen vormden de basis voor veel van de recepten. Er staan ook recepten in met exotisch fruit, zoals citroenen. In de keukens van de buitenplaatsen werd gekookt naar het

seizoen. Wat over was, werd ingemaakt en gekonfijt voor andere seizoenen. Zo werd niets verspild.

Smaakpalet

In haar boek *Smaakpalet der Lage Landen* beschrijft Janny van der Heijden al dat de buitenplaatsen een grote invloed hebben gehad op onze eetcultuur.* Daarin speelde de moestuin een belangrijke rol. In de stad werden groenten, fruit, vlees en vis van buitenaf aangevoerd en de koopwaar lag op de markt zonder koeling urenlang in de brandende zon. De kwaliteit van de levensmiddelen was dus niet zo best, maar op de buitenplaatsen kon men zich met een eigen moestuin onderscheiden en zijn gasten verse groenten en fruit voorschotelen. Lisse stond dan ook nog eens bekend om de smakelijke baarzen, dus de uitnodiging voor een etentje op Keukenhof, Meerenburgh, Wassergeest of Dever werd natuurlijk niet afgeslagen.

Armoede

'Dat gevoel van trots is in de negentiende eeuw verloren gegaan', concludeert Van der Heijden. 'Toen begon men moestuinen meer te zien als een teken van pure noodzaak en later zelfs als een teken van armoede.'

'In de loop der jaren zijn veel moestuinen verdwenen of in verval geraakt', schrijft de Werkgroep Moestuinen Landgoederenzone Zuid-Holland in een inventarisatie, voorafgaand aan de publicatie van de handreiking. 'Het gebruik van de buitenplaats veranderde, waardoor de eigen voorziening van groenten en fruit niet (meer) nodig was. De beschikbaarheid van verse groenten en fruit veranderde door de opkomst van professionele telers en daarmee handel en distributie van groenten en fruit. De moestuin verloor zijn productieve functie waardoor onderhoud van tuinmuren, platte bakken, kassen of een oranje geen prioriteit meer had.'

Daar waar de aanleg van de buitenplaats behouden bleef of bijvoorbeeld als park gebruikt werd, bood het perceel van de moestuin ruimte voor alternatieve functies zoals een tenniscomplex of een particuliere tennisbaan of zwembad en soms een villa binnen de tuinmuren, zoals het Zwitsers Speelhuis uit 1850 op het landgoed Keukenhof.

Tennis in de moestuin

'Opvallend voor Zuid-Holland is dat er op vier locaties tennisparken met meerdere banen zijn aan-

Een doorkijkje richting Dever. Foto Ed Olivier

gelegd binnen de muren van de historische moestuin of op een deel van het moestuinperceel. Het zijn: Marlot in Den Haag, Overvoorde en Welgelegen in Rijswijk en Vreugd en Rust in Voorburg. Dit gebeurde vanaf het eind van de jaren '20 van de twintigste eeuw, toen eigenaren van buitenplaatsen op zoek gingen naar nieuwe inkomstenbronnen. Op deze locaties is de moestuin verdwenen onder het gravel, maar zijn de tuinmuren voor een groot deel behouden. Op drie andere locaties ligt een enkele particuliere tennisbaan of een zwembad binnen de tuinmuren.

Illustratie

Volgens de werkgroep kan het beeld of de functie van een moestuin een illustratie zijn bij het verhaal van de plek: 'Dat kan het gebruik in een bepaalde periode van de geschiedenis zijn, zoals bij 't Huys Dever waar een (nieuwe) middeleeuwse tuin is aangelegd. Soms vertelt de nutstuin een deel van het verhaal van een bekende eigenaar die de buitenplaats stichtte of uitbreidde, zoals Constantijn Huygens op Hofwijck (Voorburg) en Jacob Cats op Sorghvliet (Den Haag)'. ■

Noot
* Zie ook *Dever Bulletin* 34 (2023) p. 28-30

Dever

treed Devers landgoed binnen
en verdwijn tussen 't legergroen
waar schilders – net als toen
inspiratie trachten op te doen
en schrijvers in de tuin der zinnen

Bram Moolenaar